

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD

Bc. Ondřej Maňák

Studijní obor: Učitelství matematiky pro druhý stupeň základních škol; Učitelství
základů společenských věd a občanské výchovy pro střední školy a 2. stupeň
základních škol

Kulturní tradice regionu Ostrožsko

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Kopeček, Ph.D.

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Kulturní tradice regionu Ostrožsko vypracoval samostatně a výhradně s použitím literatury a pamětníků uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Blatničce dne 1. 4. 2018

.....

Ondřej Maňák

Poděkování

Rád bych poděkoval PhDr. Pavlu Kopečkovi, Ph.D. za jeho odborné vedení mé diplomové práce, cenné rady a připomínky. Mé poděkování patří také všem pamětníkům a kamarádům za poskytnutí fotografií.

V neposlední řadě patří mé poděkování kamarádům Mgr. Petru Kolaříkovi za tvorbu mapy a Václavu Martincovi za korekturu práce.

Obsah

Úvod.....	6
1 Specifika regionu.....	8
1.1 Charakteristika regionu	8
1.2 Ostrožský kraj	8
1.3 Vazba a funkce tradic	9
1.4 Proměna v katolickou oblast po roce 1620	10
1.5 Posílení nacionality	12
1.6 Religiozita regionu	13
2 Tradice zimního cyklu	15
2.1 Advent	15
2.1.1 Sv. Barbora	16
2.1.2 Sv. Mikuláš	16
2.1.3 Sv. Lucie	17
2.2 Vánoční čas	18
2.2.1 Štědrý večer	18
2.2.2 Boží hod vánoční	19
2.2.3 Svátek sv. Štěpána	19
2.2.4 Nový rok a slavnost Tří králů	20
2.3 Hromnice.....	20
2.4 Obchůzka blažejáků	21
2.5 Fašank	22
2.6 Popeleční středa	26
2.7 Vynášení smrti	27
2.8 Květná neděle.....	29
3 Tradice jarního cyklu.....	30
3.1 Velikonoce	30
3.1.1 Zelený čtvrtek	30
3.1.2 Velký pátek	31
3.1.3 Bílá sobota	32
3.1.4 Boží hod velikonoční	32
3.1.5 Velikonoční pondělí.....	33
3.2 Letnice.....	34
3.2.1 Obchůzka královniček	34

3.3	Boží tělo	36
3.4	Jízda králů v Hluku	37
3.4.1	Průběh slavnosti.....	38
3.5	Hody s právem	40
3.5.1	Stárci	41
3.5.2	Volba stárků, jejich práva a povinnosti	42
3.5.3	Znaky stárků	43
3.5.4	Současný průběh hodů v Ostrožské Lhotě.....	45
3.6	Poutě ke sv. Antonínovi	52
3.7	Dušičky	53
4	Tradice nevázané na cyklus.....	55
4.1	Narození dítěte	55
4.2	Svatba.....	56
4.3	Smrt.....	60
5	Pedagogická aplikace tématu v edukačním procesu	63
5.1	Zařazení tématu v rámci RVP	63
5.1.1	Výchova k občanství.....	63
5.1.2	Regionální výchova	63
5.1.3	Průřezová témata.....	64
5.2	Vyučovací část č. 1 – Hody v naší obci	65
5.3	Vyučovací část č. 2 – Exkurze	67
5.4	Vyučovací část č. 3 – Jízda králů a kroje	69
5.5	Vyučovací část č. 4 – Masopust.....	71
	Závěr	73
	Seznam zkratk	76
	Seznam použitých zdrojů.....	77
	Seznam příloh	81

Úvod

Oblast Slovácko, kam patří zkoumaný region Ostrožsko, můžeme bezpochyby považovat za ojedinělou a unikátní část České republiky. Není jiné oblasti, kde by se dochoval národopis a projev obřadnosti v tak velké míře. Tradice, zvyky a existence cimbálových a dechových hudeb v každé vesnici jsou zde stále živým projevem lidové kultury.

V diplomové práci se snažíme zmapovat jednotlivé tradice, jejich původ, podobu slavení v minulosti a současné době. U významných tradic se zaměříme krok po kroku na jejich průběh s doslovným přepisem dialogů samotných aktérů. Řada tradic je spjata s křesťanstvím, proto uspořádání tradic kopíruje církevní rok, jenž začíná adventem. Dovolili jsme si rozdělit jednotlivé tradice do tří hlavních kapitol podle podobnosti. Zatímco tradice zimního cyklu charakterizuje koleda a kolednické občůzky, tradice jarního cyklu zase blahobyt a průvody. V diplomové práci zmiňujeme i tradice, které nejsou vázané ke konkrétnímu cyklu, a proto jim věnujeme zvláštní kapitolu.

Oblast regionu Ostrožsko byla vybrána proto, že zde autor práce bydlí, je jak aktivním účastníkem tradic ve své rodné obci, tak pasivním v okolních vesnicích, kde se snaží mapovat tradice v současné podobě. Tradice, zvyky či obyčejje můžeme pokládat za nositele kultury, kterou vytváří. Jsou nedílnou součástí lidí každého státu, regionu. Některé tradice mají přesah globální, jiné jsou specifíkem daného národa nebo vesnice. Slovem tradice, z latinského *tradere*, míníme předávání obyčejů, zvyklostí a také poznání z generace na generaci. I když má řada tradic národní charakter, vyskytují se zde regionální specifika, na které chceme v práci poukázat.

Je nutné si též položit otázku, proč zrovna v oblasti jihovýchodní Moravy došlo k přetrvání tradic a co na to mělo vliv. Na některá specifika se budeme snažit poukázat v první kapitole práce. Cílem práce je i zařazení tématu do vzdělávání, Rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání s možnými konkrétními návrhy vyučovacích hodin, jimž se věnuje závěrečná kapitola.

V diplomové práci jsme pracovali s literaturou významných etnografů, která sloužila jako věcný základ. Nejucelenější monografií mapující tradice napříč rokem

nám poskytla kniha od Aleny Vondruškové *Český lidový a církevní rok*.¹ Autorka, která vystudovala historii a etnografii, se také zabývá tradičními řemesly a rukodělnou výrobou. Monografie je bohatě doplněna fotografiemi jednotlivých tradic a zvyků ze současnosti. Pohled na slavení tradic v minulosti nám poskytla monografie významného českého etnografa Václava Frolce, který v monografii *Výroční obyčeje: Současný stav a proměny*² zmiňuje tradice, jež byly typické pro oblast jižní Moravy a našeho regionu. Cennou regionální monografií nám byla kniha *Veselsko*³, která je dílem několika autorů. Čerpali jsme z kapitoly – rodinné a výroční obyčeje od etnografky Evy Večerkové. Autorka nám dala širší náhled na obřadnost a zvyky vztahující se k narození, svatbě a smrti. Základní přehled o regionu a jeho historii nám poskytla monografie *Ostrožská Nová Ves: Z dějin Nové vsi a Chylic*⁴ od kolektivu autorů pod vedením historika Jiřího Čoupeka, jenž se zaměřuje na regionální dějiny.

Dále jsme čerpali z monografií obcí, jejichž autory jsou v mnoha případech místní kronikáři nebo nadšenci. Můžeme jmenovat kronikářku města Hluk Marii Plačkovou, která podrobně zpracovala knihu *Hlucká svatba*⁵. Autorka provedla živou rekonstrukci tohoto významného obřadu, při němž vznikly cenné fotografie k této publikaci. V neposlední řadě se opíráme o rozhovory s pamětníky. Rozhovor nám poskytlo celkem pět pamětníků a dvě mladší slečny. Pracovaly jsme tedy se šesti ženami a jedním mužem, jejichž věkové rozpětí je 20–85 let. Zajímala nás podoba tradic za jejich mládí, proto jim byly kladeny konkrétní otázky o tématu, které nás zajímaly. S mladšími slečnami byl konzultován průběh tradic v současnosti v jejich obcích. Neméně důležitým zdrojem pro práci jsou také vlastní záznamy a poznatky autora.

¹ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015, 304 s.

² FROLEC, Václav. *Výroční obyčeje: Současný stav a proměny*. Brno: Blok, 8 svazek, 1982, 362 s.

³ NEKUDA, Vladimír, et al. *Veselsko: město Veselí nad Moravou*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1999, 590 s.

⁴ ČOUPEK, Jiří – PhDr. GALUŠKA Luděk – NOVOTNÝ Gustav, et al. *Ostrožská Nová Ves: Z dějin Nové Vsi a Chylic*. Uherské Hradiště: JOKER, 2001, s. 80.

⁵ PLAČKOVÁ, Marie. *Hlucká svatba*. Městská knihovna v Hluku, Město Hluk. LK Print, 2011, s. 70.

1 Specifika regionu

V následující kapitole charakterizujeme region Ostrožsko, je zde uvedeno územní členění, dále pak prvky a specifika, jež jsou společná pro obce regionu. V kapitole se též snažíme poukázat na faktory, které vedly k udržení tradic a zvyků v regionu do současné doby.

1.1 Charakteristika regionu

Mikroregion Ostrožsko-Veselsko je v současné době dobrovolný svazek obcí a měst, který slouží k zajištění rozvoje regionu, prosazování společných zájmů, jednotlivých obcí a jejich tradic. Region se rozprostírá na jihovýchodní Moravě, na Slovácku, pod výběžky Bílých Karpat nedaleko Uherského Hradiště. Mezi obce mikroregionu patří Uherský Ostroh, Hluk, Ostrožská Nová Ves, Ostrožská Lhota, Boršice u Blatnice, Blatnice pod Svatým Antonínkem, Blatnička a Veselí nad Moravou. Středem regionu je poutní místo zvané Svatý Antonínek, jež zažilo dobu slávy i úpadku a bylo svědkem několika politických manifestací. Region je charakteristický již od 13. století výrobou vína a do sametové revoluce byl orientován především na zemědělství. Největší vinařskou obcí je Blatnice, kde se zachovalo několik desítek vinařských *búd*⁶, z nichž nejstarší pochází z konce 16. století. Region se snaží zachovat i původní architekturu a ráz slovácké obce, a proto zde bylo na památku pro příští generace opraveno několik lidových stavení převážně z 19. století a byly zde zřízeny muzea a místa pro setkávání občanů.⁷ (viz Příloha 1)

1.2 Ostrožský kroj

Výše jmenované obce spojoval v minulosti velmi podobný styl oblékání a náležitost ke stejnému krojovému okrsku. Lidé chodívali k významným událostem, jako bývaly poutě, svatby, hody, Boží tělo, ve slavnostních krojích, které nyní popíšeme. Ostrožsko řadíme do oblasti krojů dolňáckých, do uhersko-ostrožského krojového

⁶Vinařský sklep.

⁷ Internetový portál MIKROREGION OSTROŽSKO-VESELSKO. [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://www.ostrozscko.cz/>

okrsku. Jistou odchylku pozorujeme u obce Boršice, kde se mísí prvky dolňácké s podhorskými a u Veselí nad Moravou, jež řadíme do veselského Dolňácka.

Muži nosí bílou košili s měchovitými rukávy, zdobenou bohatou výšivkou na prsou, límečku, na ramenech a kolem zápěstí. Na košili se obléká soukenná *kordula* s oranžovým třepením. Nohavice jsou též z tmavého sukna, kolem pasu vybíjený opasek, do poklopce se dává zdobený šátek. Vysokým černým botám se říká *čizmy* a na hlavě muži nosí klobouk s květinovou vonicí. Svobodní mládenci mají na vonici navíc kohoutí péra.

Ženskému kroji dominují lomené hustě vrapené rukávce, u loktů s krajkovými *kadrlemi*. Tak jako u mužů mají ženy na rameni mozaikovou vyřezávanou nebo křížkovou výšivku. Krk lemuje obojek. Ženská *kordula* bývala dříve soukenná, dnes spíše tmavší, sametová, s oranžovým kadeřavým třepením. Přední různobarevné sukně jsou lemovány krajkou a zadní část je zdobena tzv. *štruplemi* – navázanými stuhami. Na hlavu si ženy vážou turecké šátky nebo při slavnostech mohou mít svobodné dívky čepení.⁸ Kroj se samozřejmě v čase vyvíjel. Došlo ke zkrácení sukni, některé prvky se přidaly, jiné zase vymizely. Z dnes již neexistujících prvků oblečení můžeme jmenovat *mentyky*⁹ nebo širáky, jež byly dříve hrotkovité a byly nahrazeny klobouky městského rázu. Podrobnou zprávu o stavu kroje na přelomu 19. a 20. století zaznamenal J. Klvaňa.¹⁰ (viz Příloha 2)

1.3 Vazba a funkce tradic

Tradice byly vázány na roční cyklus, který je neodmyslitelnou součástí způsobu života i současné kultury lokálního společenství. Může se zdát, že tradice vymizí, když přestane být vázána na roční cyklus či hospodářský rok, přesto však došlo ve zkoumané oblasti k udržení mnoha tradic, byť se řada z nich proměnila. S vývojem společnosti došlo i k zásadní funkční změně. Do popředí se dostala sociální funkce, estetická, zábavná či komunikační na úkor náboženské a prosperitní. Tradice obohacují

⁸ DVOULETÝ, Michal. *Na paletě krojů: slovácké slavnosti vína a otevřených památek Uherské Hradiště*. Uherské Hradiště: Nadace Děti-kultura-sport, 2010, s. 210.

⁹ Tmavomodré kabáty sahající ke kolenům s modrým šňůrováním a kulatými knoflíky. Nosily je významní občané „úřadé“, kteří nesli baldachýn o Božím těle, či významní svatebčané.

¹⁰ HÚSEK, Jan – BOHÁČ, Antonín – NIEDERLE, Lubor, et al. *Moravské Slovensko*. Boskovice: Albert, 2014, s. 129.

život v komunitě, mezigenerační sounáležitost, zůstávají příležitostí k setkání členů rodiny, dodávají svátečnost a zvláštnost společnosti.¹¹

Většina tradic a obyčejů je ovšem nadále vázána na náboženství, a tak jejich četnost slavení je závislá na religiozitě v dané obci a počtu obyvatel hlásících se všeobecně ke křesťanským kořenům a hodnotám. Můžeme pozorovat, že i značné množství obyvatel regionu, kteří nejsou praktikujícími věřícími, navštěvují kostel v době Vánoc, Velikonoc nebo když je za jejich rodinu sloužena mše svatá. V kostele se schází také celá hodová chasa mladých a účastní se hodové mše svaté v době konání hodů. Nestaví se tak proti víře, ale spíš ji tolerují a chápou ji jako něco, co je součástí daného zvyku a tradice. Region nebyl vždy katolický, k upevnění katolické víry zde došlo po bitvě na Bílé hoře za vlády Liechtensteinů.

1.4 Proměna v katolickou oblast po roce 1620

Ostrožské panství, jež mělo sídlo v Uherském Ostrohu, sjednotil v průběhu 16. století Jetřich, který byl synem Jana z Kunovic, úspěšného a bohatého budovatele rodu, jenž měl být na přání strýce biskupa Jana Filipce záštitou katolické víry na jihovýchodní Moravě. Jetřich se narodil v nedalekém Uherském Brodě roku 1510, kde také sídlil. V průběhu života byl třikrát ženatý a narodili se mu synové Jan, Arkleb a tři dcery. Nejstarší syn Jan studoval ve Wittenbergu, což mohlo být impulsem k jeho odklonu od katolické víry. V 60. letech povolil českým bratřím stavbu sboru v Uherském Ostrohu a dosadil na ostrožskou faru kutnohorského děkana Benedikta Mičinského, který prosazoval luteránství. Po smrti Jetřicha, který byl pohřben v klášterním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Uherském Brodě, dědil syn Arkleb a vnuk Jan Jetřich, neboť syn Jan už byl po smrti. Roku 1593 bylo dědictví rozděleno, Arkleb si ponechal Uherskobrodsko a Jan Jetřich získal ostrožské panství, které tvořily města a obce: Uherský Ostroh, Ostrožské předměstí, Kvačice, Chylice, Ostrožská Nová ves, Sady, Vésky, Míkovice, Ostrožská Lhota, Blatnice, Blatnička, Milokošů, Louka, Kuželov, Malá Vrbka, Tasov, Hroznová Lhota, Žeraviny a Kozojídky.¹² Později přikoupil také Kunovice, Hluk, Horní a Dolní Němčí, Slavkov, Boršice a Strání. Jan Jetřich umírá krátce

¹¹ FROLEC, Václav. *Výroční obyčeje: Současný stav a proměny*. Brno: Blok, 8 svazek, 1982, s. 10.

¹² ČOUPEK, Jiří – PhDr. GALUŠKA Luděk – NOVOTNÝ Gustav, et al. *Ostrožská Nová Ves: Z dějin Nové Vsi a Chylic*. Uherské Hradiště: JOKER, 2001, s. 80.

před stavovským povstáním a předává vládu svému synovi Janu Bernartovi. Zatímco jeho otec a děda byli spíše tolerantnější, Jan Bernart se stal aktivním odpůrcem Habsburků a v průběhu stavovského povstání se snažil zničit zbytky katolicismu v kraji. Po Bílé hoře byl odsouzen k trestu smrti, avšak uprchl do Holandska a jeho potomci žijící v Německu vymřeli v průběhu 18. století.¹³

Na území Ostrožska bylo před rokem 1620 jen menší zastoupení katolíků a ve větších vesnicích působily bratrské sbory. Nově příchozí obyvatelé po Bílé hoře byli rozhodně katolíci a zastávali nejvyšší funkce v obcích.¹⁴ Děkanská matrika z roku 1644 informuje, že se lidé ještě dlouho hlásili k bratrské a novoutrakvistické víře, pochovávali sami bez faráře či se scházeli s predikanty. Ostrožské panství je převedeno a oficiálně připsáno roku 1625 Liechtensteinům, konkrétně Gundakarovi, který ho koupil za 600 000 zlatých od Ferdinanda II. Sídlo v Uherském Ostrohu se stalo výhradně sídlem hospodářského úřadu. Syn Gundakara Hartman z Liechtensteina se zasloužil o vybudování kaple sv. Antonína mezi obcí Blatnice pod Svatým Antonínkem a Ostrožskou Lhotou, kde se poprvé konala velká pouť roku 1671.¹⁵ Brzy se stal kopec sv. Antonína centrem regionu nejen z geografického hlediska, ale i z duchovního. Význam místa zintenzivnily údajné zázraky při objevení pramene nedaleko kaple, jež jsou zaznamenané v protokolech konsistorního fondu v Olomouci a kvůli kterým byla vytvořena zvláštní komise v čele s děkanem hradištským, bzeneckým a několika kněžími.¹⁶

V letech 1653–1655 proběhla na území panství ve všech vesnicích jezuitská misie svěřená Vojtěchu Martinidovi, kterému pomáhali Matěj Turek a Alexandr Halbodal. Dle jezuitské kroniky bylo ve všech vesnicích vyloženo s důvtipem katolické učení a jeho zásady tak, aby si získali srdce lidí. Zatvrzelost se projevovala při uherské hranici, v horských oblastech, nejvíce pak ve Strání.¹⁷ K posílení katolického vyznání byly za Antonína Floriána postaveny zvonice ve všech vesnicích, kde nebyl kostel. Liechtensteinové byli zastánci katolické víry a podporovateli výstavby kostelů. Zaplatili

¹³ ČOUPEK, Jiří – PhDr. GALUŠKA, Luděk – NOVOTNÝ, Gustav, et al. *Ostrožská Nová Ves: Z dějin Nové Vsi a Chylic*. Uherské Hradiště: JOKER, 2001, s. 81.

¹⁴ KŘÁPEK, J., et al. *Blatnice – Minulost a současnost slovácké obce*, MNV Blatnice, 1981, s. 68.

¹⁵ MAŇÁK, Ondřej. *Religionistický pohled na pouť k sv. Antonínkovi*. Olomouc, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd, s 14–16.

¹⁶ Tamtéž, s. 16.

¹⁷ ČOUPEK, Jiří – PhDr. GALUŠKA, Luděk – NOVOTNÝ, Gustav, et al.: c. d., s. 106.

kostel v Ostrožské Nove Vsi, velmi výrazně finančně pomohli se zbudováním kostela v Hluku či se zasadili o vznik nových farností na svém území.

1.5 Posílení nacionality

K posilování tradic a obnovování zvyků docházelo na počátku 20. století, kdy v regionu působila Moravsko-slovenská společnost, která za své existence uspořádala řadu výstav, národopisných slavností, vydala několik monografií měst a obcí či přispěla k zachování krojů, písní a tanců na Slovácku. Společnost pořádala mj. vlastenecká shromáždění na Velehradě nebo velké moravkoslovenské oslavy vzájemnosti k upevnění Československa. Po obsazení českých zemí německými vojsky a začlenění pod nacistickou Velkoněmeckou říši se původní program společnosti stal nežádoucím. Do čela se dostávají kolaboranti. Organizace mění název a v létě 1939 se z ní stává Národopisná Morava.¹⁸

Folklorní činnost a podpora národopisu byla zneužita ke spolupráci s nacisty. Dne 28. 6. 1942 se konala pravidelná pouť na kopci sv. Antonína, na kterou přijel Emanuel Moravec. Poutě se zúčastnilo na 40 000 lidí. Ministr se zde setkal s uherskohradištským okresním hejtmanem dr. Buzkem, s blatnickým starostou Galuškou a uvítali ho také členové Národopisné Moravy v čele s Janem Úprkou. Na kopci se později objevili představitelé nacistické správy – zemský viceprezident na Moravě dr. Schwabe, inspektor říšského protektora Martin Wolf, vrchní rada Zankl aj. Krátce promluvil Jan Úprka a ujišťoval o věrnosti slováckého lidu, který bude pracovat dle směrnic prezidenta dr. Háchy a protektorátní vlády.¹⁹ Hlavním řečníkem na tribuně byl však Emanuel Moravec, který ve svém projevu chválil obyvatele moravského Slovácka, že mají správný postoj k Velkoněmecké říši, nebo je chválil za chránění vlasti před bolševismem. Vyzýval lidi, aby nekryli ty, jež jsou proti národu a jednají ve smyslu Beneše. Prohlásil, že jde na ruku Angličanům, židům a že poslal na Reinharda Heydricha agenty, aby ho zabili. Takoví lidé si nezaslouží ochranu a je nutné je ihned *pobít*. Zmínil též vypálení Lidic a Ležáků, podle něj tyto vesnice podporovaly zločince a vrahy. Ministr dále vybízel k poslouchání vlády a zatnutí zubů, protože je nutné skoncovat se všemi nepřáteli, i kdyby

¹⁸ ČOUPEK, Jiří – PhDr. GALUŠKA, Luděk – NOVOTNÝ, Gustav, et al.: c. d., s. 193–194.

¹⁹ NĚMEČKOVÁ, Jana. *Zvraty v historii poutního místa Svatý Antonínek u Blatnice v letech 1938–1955*. Ostrava, 2017. Diplomová práce. Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra historie, s. 36–37.

měla být prolita krev. Budou-li se všichni snažit, bude Velkoněmecká říše prosperovat. Závěrem ocenil zdejší kulturu, jež se velmi zalíbila německému srdci. Moravec ukončil svoji promluvu vybidnutím k poctě Adolfa Hitlera a za sebe i všechny přítomné mu provolal „zdar“.²⁰

O rok později se opět dostavil na poutní místo Emanuel Moravec. Tentokrát byla na kopec svolána manifestace mládeže organizovaná Kuratoriem pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Prostor lemovaly protektorátní a říšské vlajky. Byla povolána mládež ze všech slováckých okresů, dostavilo se přibližně 10 000 mladých. Na tribuně byli představeni hosté: zástupce říšského protektora SS-Obersturmbannführer Dipl. ing. Fischer, zástupce velitelství Hitlerjugend v Čechách a na Moravě Oberbannführer Popp a zástupce zemského viceprezidenta moravské Vrchní zemské rady dr. Bayerl. Všechny přivítal okresní pověřenec Kuratoria Jan Ryba z Uherského Hradiště a připomněl, že sraz je poděkováním Adolfu Hitlerovi za to, že Čechy a Morava jsou ušetřeny války a jedině on je ochráncem naší kultury a krajových zvláštností. Generální referent Kuratoria dr. Teuner pronesl projev, ve kterém se soustředil na činnost a výsledky Kuratoria. Projev byl ukončen holdem vůdci, zazněla hymna Kde domov můj, říšská hymna a jednotlivé krajové skupiny tanečníků předvedly tance a zvyky oblastí Slovácka. Zaznělo i několik rázovitých písní od instruktorů Kuratoria, již byli sdruženi do pěveckého sboru.²¹ (viz Příloha 3)

1.6 Religiozita regionu

Slavení některých tradic je také závislé na počtu obyvatel hlásících se ke křesťanství. Region Ostrožsko tvoří tři města a pět vesnic. Religiozita je v jednotlivých obcích odlišná. Při sčítání lidí v roce 2011 byl celkový počet obyvatel regionu 27 973. Nejnižší religiozitu vykazuje největší město Veselí nad Moravou, jež má 11 266 obyvatel. Nejvyšší religiozitu pak obec Blatnice pod Svatým Antonínkem s 2 014 obyvateli. Celkový počet lidí, kteří se ve zmíněném sčítání označili za věřící, činí 12 014 obyvatel, což představuje 42,95 %. Obyvatel hlásících se k církvi či náboženské společnosti je

²⁰ NĚMEČKOVÁ, Jana. *Zvraty v historii poutního místa Svatý Antoníněk u Blatnice v letech 1938–1955*. Ostrava, 2017. Diplomová práce. Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra historie, s. 37–38.

²¹ Beer, L. Aktivita Kuratoria v létě 1943. In: *Nassmer.cz* [online]. 28. 11. 2009. [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <http://nassmer.blogspot.cz/2009/11/nedokoncena-pout-kuratoria-viii.html>

9 701, což představuje 34,68 %. Za člověka bez vyznání se označilo 5 267 obyvatel, tedy 18,83 %. Na otázku ohledně náboženské víry neodpovědělo 10 691 osob, což činí 38,22 %. Následující tabulka ukazuje vztah k víře v jednotlivých vesnicích regionu. Obce jsou seřazeny od nejvyšší religiozity po nejnižší.

Religiozita regionu

	Počet obyvatel	Počet věřících	Hlásících se k církvi	Bez vyznání	Neuvedeno
Blatnice pod Sv. Ant.	2 014	1 230 (61,07 %)	1 121 (55,66 %)	182 (9,04 %)	602 (29,89 %)
Blatnička	428	254 (59,35 %)	223 (52,1 %)	42 (9,81 %)	132 (30,84 %)
Boršice u Blatnice	823	481 (58,44 %)	452 (54,92 %)	40 (4,86 %)	302 (36,69 %)
Ostrožská Lhota	1 495	849 (56,79 %)	759 (47,75 %)	205 (13,71 %)	441 (29,49 %)
Hluk	4 312	1 967 (45,62 %)	1 651 (38,29 %)	544 (12,62 %)	1 801 (41,77 %)
Uherský Ostroh	4 334	1 857 (42,85 %)	1 447 (33,39 %)	1 078 (24,87 %)	1 399 (32,27 %)
Ostrožská Nová Ves	3 301	1 356 (41,08 %)	1 102 (33,38 %)	572 (17,33 %)	1 373 (41,59 %)
Veselí nad Moravou	11 266	4 020 (35,68 %)	2 946 (26,15 %)	2 604 (23,11 %)	4 641 (41,19 %)

22

²² Internetový portál czso.cz: *Věřejná databáze*. [online]. [cit. 2018-02-01]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profiluzemi#w%5Bk%5D=pvw&w%5Bp%5D=&w%5Bh%5D=>

2 Tradice zimního cyklu

Tradice byly původně udržované pro svoji magickoprosperitní funkci, ale dnes většinou pro svůj zábavný obsah utvářející společenský život v dané komunitě.²³ V následující kapitole mapujeme tradice zimního cyklu ve vesnicích na Slovácku. Zaměřujeme se jak na původ tradice, tak její slavení v minulosti i v současnosti.

2.1 Advent

Období adventu je časem zklidnění a střídmosti. Platily též zákazy zábav, plesů a hody se samozřejmě v těchto termínech nekonaly, což platí do dnešních dnů ve vesnicích na Slovácku. V tomto období začínaly obchůzkové zvyky maskovaných postav, světců, nadpřirozených bytostí, zvířat a žertovných postav. Lidé i díky krátkým dnům a dlouhým večerům byli v tento čas ovlivněni mystikou, tajemnem a přírodními silami.²⁴

Advent je pro křesťany počátkem církevního roku a začíná tedy 1. neděli adventní. Oslavy adventu jsou poprvé zmiňovány ve 4. století. na území Španělska a Francie. Jeho podoba se staletími měnila a vyvíjela, k jeho ustálení došlo až v průběhu 12. a 13. století vydáním závazných předpisů církevními koncily.²⁵ Celé období je charakteristické tichostí, modlitbou a ranními roráty. Liturgickou barvou je tmavě fialová, s jedinou výjimkou, a to je třetí neděle adventní, zvaná *Gaudete* – radostná, kdy je liturgickou barvou růžová. Advent lze přeložit jako příchod a je tedy přípravou na narození Páně.

Roráty, jež probíhaly po celou dobu adventu ráno ještě před rozedněním, jsou mše svaté, věnované zvláště Panně Marii, jež byla Bohorodičkou. Název vznikl z úvodní mešní písně *Rorate coeli desuper* – Rosu dejte, nebesa. Pod pojmem roráty se též označovaly staročeské adventní zpěvy, které se při mších zpívaly. Jednalo se o svižné zpěvy o biblické zvěsti, kdy anděl přijde za Marií a zeptá se jí, zda je ochotna stát se matkou Spasitele, na něhož všichni čekají. České roráty (adventní zpěvy) nemají v evropské kultuře obdobu již proto, že se konaly denně, zatímco v cizině byly jitřní mše povoleny většinou o sobotách. V českých zemích má na tom zásluhu Karel IV. O oblibě

²³FROLEC, Václav. *Výroční obyčeje: Současný stav a proměny*. Brno: Blok, 8 svazek, 1982, s. 76.

²⁴VEČERKOVÁ, Eva. *Rok v lidových obyčejích a slavnostech: [katalog ke stejnojmenné výstavě]*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2009, s. 5.

²⁵VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Praha: Albatros, 2004, s. 273.

rorátů svědčí mnoho dochovaných skladeb převážně z rorátních knih ze 16. století. Mezi jednu z nejstarších skladeb patří píseň *Ejhle, Hospodin přijde* z antifonáře Arnošta z Pardubic (1297-1364). Mezi pozdější hudební autory můžeme zařadit Šteyera, Holaina či Michnu. Hudba a zpěvy byly zpočátku čistě záležitostí kněží a mnichů, později vznikala literátská bratrstva, což byly pěvecké sbory při kůrech daného kostela, složeny z měšťanů, jimž se dostalo hudebního vzdělání. Roráty nezanikly ani v době reformace, ale díky utrakvistickému vlivu dostaly český text, a tak to i zůstalo po období rekatolizace. Ani v době germanizace nevytizel český text těchto písní a nadále se roráty zpívaly i v místech s převahou německého obyvatelstva. Někteří hudební pedagogové tomu přikládají velký význam, díky čemuž se nevytratila z českých zemí čeština.²⁶

I v dnešním století se roráty konají, byť většinou na vesnicích jen některý den, případně dny. Oblíbené jsou mezi dětmi a mládeží, která chodí na tyto mše s lucerničkami. Často jsou mše přizpůsobeny tematicky mladým a po skončení bývá před začátkem vyučování snídane na faře či v pastoračním centru.²⁷ (viz Příloha 4)

2.1.1 Sv. Barbora

Tradice konané k oslavě svátku sv. Barbory povětšinou upadly v zapomnění. Jediným zvykem, který se dodržoval a je do dnešních dnů oblíbený mezi lidmi, jsou *barborky* – třešňové větvičky uříznuté v ten den za svítání. Dívky je dávaly do vody a věřily, že vykvetou-li do Štědrého dne, tak jim přinesou štěstí, lásku či vdavky. Den sv. Barbory byl prvním z občůzkových svátků adventu. Chodily při něm ženy oblečené v bílém, klepaly na okna a vcházely do domů. Zpívaly písně a obdarovávaly děti ovocem. Původní verze zpěvů bychom našli v divadelních hrách o životě a umučení sv. Barbory. Tyto hry byly hrávány v jezuitských školách, ale i vesnickými ochotníky. Obchůzky Barborek zanikly v první polovině 20. století.²⁸

2.1.2 Sv. Mikuláš

Sv. Mikuláš působil jako biskup v Miře v Maloasijské Lykii. Jeho svátek je z období adventu nejznámější. Podle legend projevoval za svého života štedrost a dobrosrdečnost. Za patrona si ho zvolilo nespočet profesí a je také patronem Ruska

²⁶ Internetový portál okobeskyd.cz: *České roráty*. [online]. [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://www.okobeskyd.cz/?p=2121>

²⁷ Roráty se konají v současnosti v obcích Hluk, Blatnice pod Svatým Antonínkem, Ostrožská Nová Ves, Uherský Ostroh, Veselí nad Moravou, Ostrožská Lhota.

²⁸ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015, s. 26.

či Lotrinska. V mikulášských průvodech chodily početné skupiny masek jako na masopust. Našli bychom mezi nimi Turka, Žida, rasa, kněze či kominíka. Ještě na počátku 20. století chodíval *pútník*²⁹ v mnišském hábitu, který žádal o svolení ke vstupu. Mikuláš byl doprovázen andělem, čertem a smrtkou, jež chodila s váhami a vážila hříchy. Říkalo se, že se Mikuláš spouští z nebe na zlatých provazech.³⁰ (viz Příloha 5)

2.1.3 Sv. Lucie

Lucky, Luce představovaly ve zkoumaném prostředí starší ženy zahalené do bílých prostěradel. Chodily dům od domu, vcházely tiše do místnosti, kde se často dralo peří, a tloukly po rukách husím peřím nebo ometaly prach a připomínaly předvánoční úklid. Nesměly mluvit, případně jen syčely. Některé *Luce* držely v ruce svíčku a kosák s brouskem³¹. Obličejy měly zabílené od mouky a na hlavě bílý šátek či látku. Někdy si dávaly na hlavu hrotek³², aby vzbuzovaly strach a důležitost. Lidová víra přisuzovala Luckám magickou moc, byly považovány za ochránkyně před čarodějnicemi. *Lucky* proto označovaly dveře či trámy křížky, a to nejčastěji svěcenou křídou, uhlem nebo česnekem.³³

Již zmíněná připomínka vánočního úklidu nebo známé rčení *Lucie noci upije* nedávají dnes smysl, protože noci neubývá. Zvyk musel vzniknout ve 14. či 15. století nebo dříve, tedy před změnou juliánského kalendáře na gregoriánský. Svátek sv. Lucie spadl do 16. století na den slunovratu. Při změně došlo k vypuštění přebývajících několika dnů, což mělo za následek posunutí svátku z hlediska astronomického času zpět.

Sv. Lucie byla mladá křesťanka žijící na Sicílii ve 3. století. Pověst vypráví o odmítnutí nastávajícího ženicha na úkor zbožného života a o její mučednické smrti. Podle tradice byla Lucie usmrcena katem v roce 304 za pronásledování křesťanů v době vlády císaře Diokleciána. Od středověku je její kult rozšiřován postupně po Evropě. Mezi její atributy řadíme dýku, kterou má v hrdle, lampu, jež je narážkou na její jméno,

²⁹ Poutník.

³⁰ NEKUDA, Vladimír, ed. *Veselsko: město Veselí nad Moravou*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1999, s. 175.

³¹ FROLEC, Václav. *Výroční obyčejje: Současný stav a proměny*. Brno: Blok, 1982, s. 225–231.

³² Kruhová miska na hlavě, která měla zvyšovat danou osobu.

³³ VEČERKOVÁ, Eva. *Rok v lidových obyčejích a slavnostech: [katalog ke stejnojmenné výstavě]*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2009, s. 7.

kteřé pochází z latinského slova *lux* – světlo, nebo misku s lidskýma očima, které si měla dle legendy vylopnout, s čímž souvisí její ochrana proti očním nemocem.³⁴

2.2 Vánoční čas

Od počátku prosince až do slavnosti *Zjevení Páně*, lidově *Třech králů*, probíhaly různé kolednické obchůzky, dralo se peří, loupala se dyňová jádra a kukuřičné klasy a vyráběly se z nich postavy. Mladí vyznačovali cestičku mezi domy milenců *stupkami*,³⁵ které přimrzaly k zemi. Na konci všech prací se pořádal *aldamáš* – pohoštění.

Oslava Vánoc se začala šířit od 4. století. Ještě po celý středověk byly Vánoce chápány jako svátek jako každý jiný. Slavily se průvodem masek, zpěvem, tancem a jsou zaznamenány zprávy církevních představitelů, že se lidé opíjeli a hráli kostky. Až doba baroka vtiskla Vánocům zbožnost a ráz, jako je známe dnes. Vánoční stromky v domácnostech se začaly šířit až v 19. století. Na venkově zpočátku visel stromek či alespoň větvičky ze stropu nad stolem. V českých zemích zaznamenalo velký rozkvět betlémářství, obzvláště po nástupu Marie Terezie a Josefa II., kteří zakázali betlémy stavět v kostelech. Původně byly betlémy jen v chrámech a v životní velikosti. První betlém u nás je doložen v Praze v roce 1562.³⁶

2.2.1 Štědrý večer

Na Štědrý den se dodržoval půst od masa nebo se nejedlo přes den vůbec. Před večerí bylo zvykem navštívit hrob, na nějž dodnes některé rodiny dávají ozdobené svícny. Ke štědrovečerní večerí patřily oplatky s medem, fazulová polévka, někde s *lokšema*.³⁷ Dále se podávaly *pupáky* s mákem, přesné a sladké pečivo. „*Já si pamatuju také velké necky plné těsta, to sa dělalo až ten den. Byla to práce na celé dopoledna.*“³⁸ Na Štědrý večer se také dávalo po kousku soleného chleba nebo zbytky z jídla dobytku. Vánoční strom býval na stole, ale nedávaly se žádné dárky. Na stromeček se věšelo sněhové cukroví, zabalovaly se do papíru kostky cukru, panenská jablka, sušené ovoce či ořechy. „*Když sme byly menší, maminka nám šila panenky. To sa kúpila hlavička a tělo*

³⁴ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Ilustroval Kamila SKOPOVÁ. Praha: Albatros, 2004, s. 306–308.

³⁵ Stonky od peří.

³⁶ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015, s. 41–57.

³⁷ Nudle.

³⁸ Rozhovor autora s Anastázií Minaříkovou (nar. 1932), Blatnička, dne 9. 1. 2017.

*šila maminka. Těličko se vycpávalo pilinama.*³⁹ Před večerí obcházeli vesnice žebráci, kteří se snažili si zpěvem koled přilepšit. Po večerí obcházely vesnice se zpěvem zase děti. Na rozdíl od žebráků nedostávaly žádnou výslužku, většinou se podívaly jen na stromek. Mládenci na Štědrý den obcházeli až do půlnoční mše dívky taktéž se zpěvem koled. Na půlnočních mších zněly známé koledy, a především vánoční mše různých českých a moravských skladatelů a kantorů, které jsou dodnes pro návštěvníky bohoslužeb i amatérské zpěváky zpestřením a radostí Vánoc.

2.2.2 Boží hod vánoční

Boží hod zvaný Boží narození byl jedním z největších svátků v roce. Po návštěvě kostela se svátek slavil v nejužším kruhu rodiny. V tento sen se nevykonávala žádná práce a ani se nevařilo. Maso bylo upečeno z předchozího dne, po upečení vdolečků. K vepřovému masu se jedlo zelí, chleba a nesměla chybět slepičí polévka. Zapovězen byl i úklid, ustlání postelí a též se nechodilo po návštěvách a rodině. V době vánoční se zdravilo a mezi věřícími stále zdraví slovy: *„Vinšujem vám šťastné a veselé svátky vánoční, Krista Pána narození, co sme si od našeho Pána Boha vyžádali, předně zdraví, pokoj svatý a po smrti království nebeské.*⁴⁰

2.2.3 Svátek sv. Štěpána

Svátek sv. Štěpána byl svátkem mužů, především mláďenců. Ráno bývala za ně sloužena slavná mše s ofěrou. Dříve končila v tento den pacholkům služba, odtud rčení *Na Štěpána není pána* nebo *Na Štěpána každý sobě za pána*. Dívky – služebné taktéž dostávaly výslužku, ale až na Nový rok. Jednalo se především o tvarohové koláče, bábovky s nazdobeným stromkem, v některých vesnicím dřevěné kostry zdobené božími milostmi. Po druhé světové válce přetrval obyčej jako zábavná obchůzka mláďenců, kteří nosili svůj dort, jenž byl ze sladkého sněhu. Dle vyprávění pamětníků nebyl moc dobrý a někdy to byla jen atrapa.⁴¹

Ještě do 80. let 20. století se dochoval v Ostrožské Nové Vsi či Blatničce zvyk nošení koláče dětí svým prarodičům, kteří je jako by brali do služby. Chlapci chodili na Štěpána, dívky na Nový rok. Znamé je taktéž *škádlení* manželů, žena na Štěpána, muž

³⁹ Rozhovor autora s Anastázií Minaříkovou (nar. 1932), Blatnička, dne 9. 1. 2017.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Rozhovor autora s Marií Kubicovou (nar. 1934) a Anastázií Minaříkovou (nar. 1932), Blatnička, dne 9. 1. 2017.

zase na Nový rok. Jeden z dvojice přichystal přede dveře různé pochutiny jako výslužku a byl „jako“ propuštěn ze služby.⁴²

Do dnešních dnů chodí v tento svátek mládenci v kroji se zpěvem k dívkám např. v Ostrožské Lhotě. Zvyk v dnešní době drží folklorní soubory a v některých vesnicích zapálení milovníci folkloru. Při obchůzce se nosí malý stromek, na který dívky věší cukroví.⁴³ (viz Příloha 6)

2.2.4 Nový rok a slavnost Tří králů

Na Nový rok byla a do dnešních dnů stále bývá sloužena mše svatá za dívky. Dříve chodili na Nový rok mládenci k dívkám načínat dort. Zvyk se udržel do devadesátých let minulého století. Parta kluků chodila po besedě, a když mládenec přišel k dívce, se kterou chodil, tak směl jako první rozkrájet dort a podělit se s ostatními.⁴⁴

Slavností Zjevení Páně končí vánoční období. Slavnost jako taková se slaví od středověku, původně se slavila dle evangelia *Zjevení Páně*. V kostelích se ustálilo žehnaní kadidla, vody a křídly. V Matoušově evangeliu se dočteme o příchodu mudrců, kteří přišli v den Kristova narození od východu, aby se poklonili a předali Dítěti dary. Známa zkratka tří písmen, jež se píše na domy, pochází z latinské modlitby *Christus mansionem benedicat* – Kristus ať požehná tomuto příbytku. Dle lidové víry se jedná o jména tří králů. Tříkrálová obchůzka byla v regionu záležitostí přespolních koledníků z chudobných rodin, povětšinou cikánů, jež nikdy nechodili v domovské vesnici.⁴⁵ Tříkrálovou sbírku dnes většinou organizuje Charita ČR, koledovat chodí děti ze základních škol, ale i starší. (viz Příloha 7)

2.3 Hromnice

Čtyřicet dnů po svátku Narození Páně se slaví Hromnice. Lidový název Hromnic vzešel ze slova hrom, jež byl průvodcem bouřek spojených s mohutným světlem blesku. Do Hromnic bývala zvykem vánoční výzdoba v domech a betlémy. Lidé měli svátek více

⁴² ČOUPEK, Jirí – PhDr. GALUŠKA Luděk – NOVOTNÝ Gustav, et al. *Ostrožská Nová Ves: Z dějin Nové Vsi a Chylic*. Uherské Hradiště: JOKER, 2001, s. 263.

⁴³ PAVLAS, Václav et al. *Ostrožská Lhota: Minulost a současnost*. Uherské Hradiště: Ottobre 12, 2011, s. 413.

⁴⁴ Rozhovor autora s Marií Kubicovou (nar. 1934), Blatnička, dne 12.2. 2017.

⁴⁵ NEKUDA, Vladimír, ed. *Veselsko: město Veselí nad Moravou*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1999, s. 177.

spojený s hromničkami, což byly svíce, které se právě v tento den svěřily v kostele. Žehnáni svící v kostele bylo zavedeno v 10. století.⁴⁶ Svíce jako symbol naděje, víry a samotného Krista byly zapalovány při bouřkách s prosbou o ochranu proti zlu a hromu. Světlo bylo chápáno jako protipól tmy, smrti, a proto stávaly zapálené hromničky u umírajících lidí nebo jim byly vkládány do ruky. Na Hromnice chodily matky se svící hromničkou na ořeru.⁴⁷ Věřící si v tento den připomínají významnou událost popsanou v Novém zákoně, kdy Josef a Marie přináší Ježíše do jeruzalémského chrámu, aby ho zasvětili Bohu a vykoupili z kněžské služby, která byla obvyklá u prvorozených synů podle starých zákonů. V chrámě se potkali se starcem Simeonem, který ho vzal do náručí a poznal v něm očekávaného Mesiáše.⁴⁸ V současnosti se tento svátek v katolické církvi nazývá *Uvedení Páně do chrámu*.

2.4 Obchůzka blažejáků

Na 3. února připadá svátek svatého Blažeje. V tento den chodili mladí chlapci školou povinní po domech a koledovali dary pro své učitele, jejichž platy nebyly velké. Jednou z obcí, kde se tradice stále udržuje, je obec Blatnička. Chlapci u každého domu udělají kruh a obcházejí dokola, dříve se chodívalo kolem hnojiště na dvoře. V ruce mají šavli, položenou na rameno svého předchůdce a zpívají: „*Na Blažeja svatého, učitele velkého. Kdo své dítky miluje, vede je k dobrému. Nejprve Boha znáti, stvořitele svého, víře je vyučovat v Krista syna jeho. Pak-li žáka nemáte, na papír nám dajte, pro jeden groš nebo pro dva, málo schudobnete. Vemte ten nůž, ukrojte kus, jako ta krmná hus. Nebude vám míti za zle tento váš dobrý muž. Vlk s kozú tancuje, húser jim bubnuje, liška pivo vaří, kohút hospodáří vesele.*“ (viz Příloha 8) Dřevěné šavle připomínají svatoblažejské požehnání. Kněz v ten den přikládá ke krku dvě zkrížené svíce s prosbou ke sv. Blažeji ku pomoci. V obci je obchůzka blažejáků poprvé doložena v roce 1852 a dostala se do Blatničky ze sousedních Boršic. Obdarování dříve dostávali vejce, luštěniny, slaninu, klobásy a později peníze.⁴⁹

⁴⁶ SKOPOVÁ, Kamila. *Hody, pústy, masopusty: slavíme, vaříme, zdobíme a hrajeme si celý rok podle lidových tradic*. Praha: Akropolis, 2007, s. 166.

⁴⁷ Rozhovor autora s Ludmilou Maňákovou (nar. 1938), Blatnička, dne 12. 1. 2017.

⁴⁸ Lukášovo evangelium, kapitola 2.

⁴⁹ HUDEČEK, M.: *Velký mráz Blažejáky od obchůzky neodradil*. In: *Občasník Blatničky*, květen 2012, s. 17.

Jak bylo uvedeno výše, dary dostával učitel dané školy nebo byla provedena tzv. *trachta*, při které hodovali všichni žáci. S koledou a následnou trachtou jsme se mohli setkat např. v obci Němčany, okres Vyškov. Nejvyšší chlapec zde byl oblečen za biskupa, v ruce držel dvě svázané svíce a před ním kráčela ostatní školní mládež, která v půlkruhu nesla ozdobený věnec květy z barevného papíru; také se putovalo dům od domu za zpěvu písňe: „*Blažeje, Blažeje svatého, biskupa velkého, dneska jeho svátek, veselme se z něho! Blažeje, Blažeje svatého, zdraví daru velkého, rač vyprositi všem, vám za dar, který je nám dán.*“ Koleda ve většině obcí zanikla, když byl upraven učitelský plat, a v místech, kde se dochovala, tak výtěžek putuje na různé účely, ovšem již ne učitelské.⁵⁰

2.5 Fašank

Období po slavnosti Zjevení Páně, který ukončuje dobu vánoční, se v českých zemích a na Slovensku označuje slovem masopust, ostatky, končiny či ve zkoumaném území fašank. Byl to čas hospodářského klidu a zároveň se lidé připravovali na následující hospodářské období. Národopisci je tato fáze roku začleňována k přelomovému jarnímu období, neboť se zde prolínají jak jevy související se zimním cyklem, tak i jevy vztahující se k nastávajícímu zemědělskému roku. Vyvrcholení masopustu bylo a je pohyblivé a závislé na datumu Velikonoc, může tedy být od poloviny února do poloviny března.

V současnosti se pod pojmem fašank většinou rozumí poslední dny před Popeleční středou, spojené s obchůzkou masek po vesnici nebo v některých případech se zábavou se závěrečným pochováním basy. Masopustní tradice nejsou žádnou zvláštností naší země, tyto karnevalové tradice můžeme vidět ve většině evropských zemích. Mnohé zvyky při masopustu se v průběhu vývoje měnily jak po obsahové, tak po formální stránce. Hlavním rysem českých masopustních tradic jsou obchůzky po vesnici. Obřadní moment můžeme právě spatřovat v samotné obchůzce a v navštěvování domů. Český název masopust je složenina dvou slov – maso a půst a vyjadřuje následující období, tj. období střídmosti v jídle a tichosti. V období po Popeleční středě se již nekonaly žádné

⁵⁰ DRÁPALA, Daniel. *Výroční obyčeje, zvyky a slavnosti*. Praha: Česká národopisná společnost, 2014, s. 64.

plesy a oslavy. V současnosti je to nepsané pravidlo, jež se v několika vesnicích s vyšším podílem věřících stále dodržuje.⁵¹

Původ této slavnosti sahá nejspíše až do dob pohanských, kdy bylo oslavováno končící zimní období a naděje na novou úrodu, blahobyt, zdraví, hojnost a plodnost. V masopustních tradicích také převládají některé tyto motivy. Mnohé zvyky se v průběhu času během masopustu měnily, tudíž je obtížné určit jejich zrod. Písemné zprávy o jeho původu sahají do 13. století. Ve středověku se snažila katolická církev přemístit část oslav do kostelů a klášterů, což se nepodařilo. Masopustní dny však byly zařazeny mezi církevní svátky a do dnešních dnů určuje datum Velikonoc jejich termín.⁵²

Po obchůzce chodívali na Ostrožsku obvykle svobodní mládenci v krojích, později i starší muži. Chodilo se dům od domu, zpívalo se a tančilo. Obcházející brali k tanci dívky a ženy. Ty měly nachystané usmažené koblihy s marmeládou, boží milosti⁵³ či kus špeku, který byl nabodáván na mládencovu šavli.⁵⁴ Zde můžeme spatřit motiv obdarovávání a blahobytu, který měl být v nastávajícím roce. Mládenci tančili obřadní tance se šavlemi, tzv. *pod šable*, jež byly součástí fašankových obchůzek a udržely se dodnes. Tanec byl považován za důležitou obřadní součást obchůzky a večerní zábavy. Tak jako tančili obřadníci při obchůzce, tak bylo povinností, aby si zatančil hospodář s hospodyní. „*Kdo by si na Těšínsku a Jablůnkovsku o ostatkové zábavě neposkočil, nevyrostl by mu oves. Podobně v okolí Havlíčkova Brodu musel hospodář o masopustě hodně tančit, aby měl pěkný oves, selka zase aby měla dlouhý len. Na střední Moravě se u zábavy vysoko vyskakovalo, aby belo hodně jablůšek a bel vysoké voves.*“⁵⁵

V současné době chodí mládenci a muži pouze v Hluku. (viz příloha 9) V ostatních vesnicích pronikly do průvodů různé druhy masek. Kromě Hluku chodí krojovaní mládenci a muži v obcích na nedalekém Hornácku. Při obchůzkách mužů hrává cimbálová muzika a tancuje se šavlový tanec. Průvod se zastavuje u významných osob ve městě, důležitých míst, folkloristů a všech, kdo otevrou své domovy. V ostatních vesnicích regionu chodí dívky i ženy a všichni jsou převlečeni za různé maškary. (viz

⁵¹ TOMEŠ, Josef – FLOREC, Václav. *Masopustní tradice*. svazek 5. Brno: Tisk, knižní výroba, n. p., závod 2, 1979, s. 37–38.

⁵² VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Praha: Albatros, 2004, s. 45.

⁵³ Smažené těsto, posypané cukrem.

⁵⁴ NEKUDA, Vladimír, et al. *Veselsko: město Veselí nad Moravou*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1999, s. 172.

⁵⁵ TOMEŠ, Josef – FLOREC, Václav.: c. d., s. 38.

Příloha 10) V některých vesnicích hraje cimbálová muzika, jinde zase dechová nebo se po roce střídají.⁵⁶ Při průvodech se často parodovala svatba a cirkus, proto se mezi maskami vyskytoval ženich s nevěstou a různé zvířecí masky.⁵⁷

Nejrozšířenější maska, kterou můžeme vidět prakticky při každém masopustu a jež byla hlavní postavou v českých zemích, je medvěd. Masce medvěda byl přisuzován smysl blaha a plodnosti, proto bylo povinností si s tuto maskou zatančit, byť v žertovné podobě. Známe dvě podoby této masky, které se někde navzájem prolínají: buď ji tvořil chlupatý kožich nebo pytlovina pošitá slámou či hrachovinou – suché zbytky rostliny po sklizení hrachových lusků.⁵⁸ Známe z mnoha míst, že se při tanci dívky snažily utrhnout trochu hrachoviny a dát ji slepicím, aby dobře nesly, nebo husám do hnízda, aby z podsazených vajec nesběhly. Medvěd byl v mnoha případech tak ztotožňován s masopustem, že se říkalo masopustní obchůzce na Novojičínsku chození s medvědem či na Přerovsku vodění medvěda. Medvěd byl v počátcích voděn a až koncem 19. st. došlo k jeho osamocení. V Tučíně u Přerova vodili medvěda od domu k domu s písní: „*Vedem vám medvěda z daleké krajiny, on by velice jedl, dejte mu slaniny. Komu my ty staré baby prodáme? Prodáme je do Hradišťa katovi, dovezeme karabáče na voly. Zhusta, chaso, zhusta, konec masopusta, masopust se krátí, nic ho nenavrátí.*“⁵⁹ O oblíbenosti masky svědčí i to, že se vyskytovala v okolních státech – v Německu a na Slovensku.

Postupným vývojem a inovacemi se maska často překrývala s postavami, které mají antropomorfní charakter. Ať už to byl *hrachovec*, hrachový muž v Čechách nebo v Žádovicích na Slovácku se slaměné masce říkalo *věchet slámy*, v Korytné a Suché Lozi u Uherského Brodu *slaměňák*, na jižním Valašsku i na Slovácku též *hřebenář* či *pohřebenář*. Ač byly slaměné masky spojovány s postavou medvěda, představovaly také zakončení určitých zemědělských výkonů – žní. Sláma naznačuje hlubší souvislost mezi masopustem a dožínkami, ale objevují se i další znaky, např. zemědělské nářadí, především cep, který nosily masky jižních Čech a východní Moravy.⁶⁰

⁵⁶ Vlastní pozorování autora.

⁵⁷ TOMEŠ, Josef – FLOREC, Václav. *Masopustní tradice*. svazek 5. Brno: Tisk, knižní výroba, n. p., závod 2, 1979, s. 38.

⁵⁸ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Zima*. Olomouc: Rubico, 2005, s. 34.

⁵⁹ TOMEŠ, Josef – FLOREC, Václav.: c. d., s. 41.

⁶⁰ Tamtéž, s. 41.

Fašanková maska koně je další postavou, kterou můžeme často spatřit při obchůzkách. V obci Blatnička představují koně dvě osoby. První z nich má na hlavě nasazenou polystyrenovou masku koně, ze které jde bílá látka tvořící tělo koně. Druhý, menší, bývá často mírně ohnutý, aby dotvářel tělo. V Ostrožské Lhotě bývá maska koně vyrobena z dřevěné konstrukce. V jednodušším provedení lze spatřit hlavu koně na dřevěné tyči, jež má jezdec mezi nohama.⁶¹ V menším měřítku se objevovalo ztvárnění domácích zvířat jako byla prasata, slepice, kohouti, kočky apod. V masopustních průvodech bylo dříve oblíbené ztvárňovat cirkus a různá exotická zvířata – velbloudy, slony, opice apod. Dnes už na tato zvířata narazíme v regionu jen výjimečně.

K velmi oblíbenému a častému maskování patřilo převlékání mužů za ženy. Muži se převlékali za nevěsty, za matky s dětmi, dívky, cikánky, lehké ženy a staré babky. Obchůzkáři parodovali jak svatební pár, tak celou svatbu, což naznačuje úzké propojení se svatebními obyčejí. Únor, na jehož termín fašank většinou vycházel, byl nejenom měsícem zabijaček, plesů a zábav, ale především se na vesnicích uzavíralo nejvíce sňatků. Převlečení mužů za ženy můžeme vidět do dnešních dnů. Typickým příkladem jsou tzv. *babkáré* v Boršicích, což jsou muži převlečení za staré babky ve *fjertůškoch*.⁶² I muži z Hluku chodili po domech a zpívali: „*Chodíme, chodíme, po babkování, nosíme vajca v kubani. Tady nám nedali, tady nám dajú, komára zabilí, slaninu majú.*“⁶³

K nejrozšířenějším maskám patřily postavy zpodobňující různá povolání: kominík, dráteník, lékař, brusič, hajný, rybníkář, soudce, voják, hasič, řezník a mnoho dalších. Masky zesměšňovaly profese nebo jejich vlastnosti. Jak se doba mění, tak i dnes můžeme pozorovat měnicí se masky. Ke stálým tradičním maskám a povoláním se přidávají masky knižních a filmových hrdinů, současných celebrit či prezidentů. Obchůzkáři jdou většinou každý rok v jiné masce. Fašankové obchůzky můžeme spatřit ve všech vesnicích Ostrožska. Kvůli pracovním povinnostem a dojíždění mladých do škol se změnil den obchůzky, jímž bylo dříve úterý před Popeleční středou, na sobotu nebo neděli před Popeleční středou.

Fašanková obchůzka začíná v dopoledních hodinách a končí většinou až k večeru. Cestou se obchůzkáři zastavují u jednotlivých domů, kde se zpívá a tančí. Lidé mají

⁶¹ Vlastní pozorování autora.

⁶² Přední krojová sukně.

⁶³ JANČÁŘ, Josef. *Hluk – nejmladší město Slovácka*. Brno: Grafia, n. p., 1970, s. 85.

nachystané bohaté občerstvení – jednohubky, chlebičky, klobásy, koblihy s marmeládou či pro tento kraj typické smažené boží milosti posypané cukrem. Obyvatelé též roznáší víno nebo slivovici a přispívají do kasičky. Dříve tento příspěvek znamenal vstup na večerní zábavu a pochovávaní basy. V dnešní době se pochovávaní uspořádává většinou nepravidelně a někde vůbec. Po skončení občůzky následovala taneční zábava s dechovou nebo cimbálovou muzikou a před půlnocí proběhlo pochování basy, jakožto konec radovánky a zábavy, neboť začínala doba postní.⁶⁴

Průběh byl ve všech vesnicích stejný. Do sálu vstoupil ponocný, odtroubil dvanáct hodin a hudba začala hrát pohřební pochod. Zvyk prováděly maškary – farář, ministranti, hrobař, plačky a pozůstalí. Na márách byla nesena basa nebo tuba. Průvod několikrát obešel sál dokola a poté se četly a zpívaly texty na nápěv pohřebních litaní, v nichž se parodovaly události a společenské prohřešky ve vesnici, jež se staly během posledního roku. Většina provolání byla adresována na konkrétní osoby. Vyskytly se zde problémy mezi chlapci a děvčaty, zálety chlapců, nutnost sňatku, opilství, neshody v manželství, staromládenectví, sousedské neshody, rozchody chlapců s dívkami, výprask apod. Lidé pronášenou kritiku akceptovali a jen výjimečně byli z textů kritiky na jejich adresu pohoršeni. V závěru farář pokropil basu, plačky – většinou převlečení muži – řádně oplakali, obešel se sál a zábava skončila.⁶⁵

Masopust je ve srovnání s ostatními svátky zvláštním svátkem, neboť si ho oblíbili lidé napříč generacemi, profesemi i společenským postavením. Již v minulosti si ho oblíbili šlechticové, kteří pořádali různé karnevalové zábavy, tím pronikl k panovnickým dvorům, nejprve na Pražský hrad a po třicetileté válce na císařský dvůr do Vídně. Na venkově se svátek slavil průvody masek a tanečními zábavami. V tento den si byli všichni rovni a navzájem se parodovali.⁶⁶

2.6 Popeleční středa

Popeleční středou začíná doba postní, jež trvá čtyřicet dní až do Velikonoční neděle – *Božího hodu velikonočního*. Po celou dobu se nekonaly žádné zábavy, oslavy,

⁶⁴ Rozhovor autora s Anastázií Minaříkovou (nar. 1932), Blatnička, dne 12. 9. 2017 a vlastní pozorování autora.

⁶⁵ FROLEC, Václav. *Výroční obyčeje: Současný stav a proměny*. Brno: Blok, 8 svazek, 1982, s. 76.

⁶⁶ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Praha: Albatros, 2004, s. 46.

svatby a plesy spojované s hudbou. V dnešní době se v regionu občas objeví nějaký ples pořádaný v době postní, nicméně je to většinou tehdy, kdy je kratší plesová sezona. Svatby a hody zde v tomto období nevidíme. Dle katolického výkladu je Popeleční středa společně s Velkým pátkem dnem přísného postu od masa a křesťané si připomínají čtyřicet dnů, jež Ježíš strávil na poušti, kde jedl jen prostou stravu a odolával pokušení Ďábla. Pro křesťana je to období pokání, rozjímání, a především přípravou na nejvýznamnější svátky roku – Velikonoce.

Již od 11. století uděluje kněz na Popeleční středu popelec, tedy dává křížek z popela na čelo se slovy „*Pomni člověče, že prach jsi a v prach se obrátíš,*“ nebo „*Čiň pokání a věř evangeliu.*“ Připomíná se tím pomíjivost pozemského života a nutnost pokory. V kostele nenajdeme květinovou výzdobu, hlavní oltáře a kříže bývají často zahaleny fialovým plátnem nebo obrazem ukřižovaného Krista. Varhany hrají tiše. Celková atmosféra a zahalování často pozlacených křížů má vést člověka k soustředění a pokoře. Popel k udílení popelce se připravuje spálením kočiček z Květné neděle minulého roku.⁶⁷ Během postní doby se konají pravidelně křížové cesty jako připomínka Kristova odsouzení a ukřižování. Křížové cesty mají na starosti skupiny ve farnosti, jednotlivé třídy v náboženství, různá společenství nebo schola. Často bývá křížová cesta divadelně ztvárňována mládeží, ať už venku, nebo v kostele.⁶⁸ Doba postní je rozdělena na šest neděl postních – Černá, Pražná, Kýchavá, Družebná, Smrtná a Květná.

2.7 Vynášení smrti

Vynášení smrti symbolizuje figurína, které se v regionu říká *Morena*, v jiných oblastech *Morana* či *Mařena*. Tento starobylý rituál byl hojně rozšířen u slovanských národů. Jedná se o zvyk, jenž nemá nic společného s katolickou církví a jeho původ sahá do pohanských obřadů. Morena symbolizuje nemoc, úzkost, strach z nedostatku jídla, smrt a konec zimy, kterou lidé chtěli mít za sebou. Morena se obřadně nesla vesnicí 5. neděli postní, nazývanou též Smrtnou.⁶⁹ Nejstarší písemné doklady pochází z let 1366

⁶⁷ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015, s. 103–104.

⁶⁸ Vlastní pozorování autora v Hluku a Blatnici pod Svatým Antonínkem.

⁶⁹ SKOPOVÁ, Kamila. *Hody, pusty, masopusty: slavíme, vaříme, zdobíme a hrajeme si celý rok podle lidových tradic*. Praha: Akropolis, 2007, s. 7.

a 1384. Na těchto pramenech můžeme vidět, že se nejednalo o křesťanský obyčej, který by se šířil mezi lidi z horních vrstev, ale byl hluboce zakořeněn v prostých lidech. Církevními představiteli v Praze se tehdy tak nelíbilo vynášení smrti, kterého se účastnili i někteří duchovní, že vydali písemný zákaz, v nichž je obyčej hodnocen jako hanebný zlozvyk.⁷⁰

Figurína bývá zhotovena z dřevěného kůlu obaleného slámou do tvaru ženské postavy. Je oblečena do *jupky*, *fjertúšku*, má pomalovaný obličej a na hlavě šátek. Kolem krku mívá korále z vyfouklých nebarevných vajíček. Vynášení Moreny organizují učitelé společně s žáky prvního stupně nebo folklorní soubory. Žáci oblečení za babičky a dědečky prochází vesnicí a křičí: „*Smrt nesem ze vsi, mladé léto, kde jsi? Byla zima mezi náma, ale už je za horama. Hu, hu, hu, jaro už je tu!*“.⁷¹ V Ostrožské Lhotě zase uslyšíme: „*Smrtko, smrtko bílá, kdes tak dlouho byla? U studánky u hlubánky sem sa umývala. Smrtko, smrtko bílá, čím sas utírala? Zeleným lístečkem, červeným kvítečkem*“ . A zpívá se: „*Neseme Morenu, v oleji smaženú, babu bílú studenú, pryč s ňú, pryč za dědinu, neseme Morenu.*“⁷² Na konci průvodu bývá nesena zelená větvička s pentlemi symbolizující příchod jara. Po vykonání obchůzky bývá Morena zapálena a hozena z mostu do potoka.⁷³ (viz Příloha 11)

Vynášení smrti mělo krajské odlišnosti a specifika. Na Jičínsku se vynášela Mařena k lesu, kde ji svlekli a roztrhali. „*V okolí Zábřehu a na Šumpersku se Mařena nastrojí do pěkných šatů, u lesa za dědinou se odstrojí, došek se spálí. Do šatů se obleče děvče, kterému se říká Léto nebo Anděla. Chlapci v lese utnou májíček⁷⁴, dají ho Létu do ruky a přivádějí ho zpět do dědiny namísto Mařeny. Léto se cestou vždy po dvou krocích zatočí.*“⁷⁵

⁷⁰ VÁCLAVÍK, Antonín. *Výroční obyčeje a lidové umění*. Luhačovice: Irena Voštová ve spolupráci s nakl. Atelier IM, 2010, s. 187.

⁷¹ Říkanka z obce Blatnice.

⁷² Rozhovor autora s Kateřinou Radochovou (nar. 1992), Ostrožská Lhota, dne 3. 11. 2017.

⁷³ Vlastní pozorování autora.

⁷⁴ Větvička, ozdobená jívová ratolest.

⁷⁵ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Velikonoce: původ, zvyky, hry, pohádky, návody a náměty*. Olomouc: Rubico, 2004, s. 8.

2.8 Květná neděle

Poslední týden půstu před Velikonocemi se nazývá pašijový nebo též svatý. Začíná *Květnou nedělí* a končí *Božím hodem Velikonočním*. Na Květnou neděli si křesťané připomínají vjezd Krista do Jeruzaléma. Obyvatelé ho tehdy vítali palmovými listy, které bylo zvykem světit. U nás listy palmy nahradily větvičky jívy, lidově nazývané kočičky. Posvěceným kočičkám byla přisuzována magická ochranná moc a léčivé vlastnosti. Měly chránit dům, pole, zabraňovat bolestem a nemocem, a proto byly a dodnes jsou kladeny za kříže a svaté obrazy na stěně, dřívě i za krovy, ke komínu, do stodol, stájí, včelínů apod. Zprávy o spalování kočiček u lože zemřelého máme z nedaleké obce Suchov a Kněždub. Svěcení kočiček je typickým příkladem prolnutí křesťanství a pohanství. Kočičky – jarní větvičky – byly odpradáвна symbolem znovuzrození přírody. Pro svěcení prutů se církev rozhodla koncem 7. století, kdy už s nimi lidé nečarovali, ale přinášeli je do kostela k posvěcení.⁷⁶

V tento den obcházela mladší děvčata vesnici v kroji s *létečkem*, což byla kytice kočiček, menší jehličnatý stromek nebo jíva zdobená pentličkami. Tento zvyk byl čistě dívčí záležitostí. Děvčata se zastavovala u jednotlivých stavení s přáním dobré úrody a symbolicky tak přinášela léto. Tento zvyk někde splynul s vynášením Moreny, kde v závěru průvodu dívky nesou zelené větvičky, nebo se nedochoval vůbec. Jedním z ojedinelých míst na Slovácku, kde se zvyk drží samostatně i v současnosti, jsou Veletiny u Uherského Brodu.⁷⁷

⁷⁶ VÁCLAVÍK, Antonín. *Výroční obyčeje a lidové umění*. Luhačovice: Irena Voštová ve spolupráci s nakl. Atelier IM, 2010, s. 207.

⁷⁷ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015, s. 109–111.

3 Tradice jarního cyklu

Velikonoce jsou předělem mezi obdobím zimního a jarního novoročí. Zatímco tradice a zvyky zimního cyklu byly charakteristické kolednickými obchůzkami, tradice následující se vyznačují blahobytem a průvody. V následující kapitole popisujeme i tradice, které jsou specifické pouze pro region Ostrožsko. Mezi ně můžeme zařadit jízdu králů, oslavy hodů nebo způsob slavení svatby v minulosti.

3.1 Velikonoce

Velikonoce jsou pro křesťany nejdůležitějšími svátky v roce. Jsou oslavou překonání smrti a zmrtevýchvstání Ježíše Krista po jeho ukřižování. Způsob určení data Velikonoc byl stanoven již ve 4. století v městě Nicei na území dnešního Turecka. Oslavy Velikonoc navázaly na židovský *Pesach*, jenž připadal podle lunárního kalendáře na den prvního jarního úplňku, protože židovský rok byl uspořádán podle fází měsíce. Na rozdíl od slunovratu je však den měsíčního úplňku pohyblivý, což přinášelo problémy v pravidelném běhu juliánského kalendáře, který byl svým charakterem solární, tedy řídit se pohybem slunce. Přes původní dohodu přetrvávaly nadále spory mezi Alexandrií a Římem, jež byly ukončeny v 6. století přijetím alexandrijského způsobu výpočtu. Velikonoce tedy slavíme po prvním jarním úplňku, a protože zmrtevýchvstání proběhlo ze soboty na neděli, jedná se tak o první neděli po prvním jarním úplňku.⁷⁸ Oslavy Velikonoc sahají do doby předkřesťanské a souvisí s oslavou příchodu jara, slunce a tepla. Jarní rovnodennost znamenala začátek nového zemědělského roku a naděje na dobrý, úrodný rok byla podporována různými pověrečnými rituály, z nichž se některé smísily s rituály křesťanskými.⁷⁹

3.1.1 Zelený čtvrtek

Květnou nedělí začíná pašijový týden nebo též svatý. Nejdůležitějšími dny je tzv. *Triduum sacrum* – posvátné třídenní, začínající Velkým pátkem. Název zeleného čtvrtku, jež předchází před triduem, vznikl přesmyčkou původního německého názvu *Greindonnerstag*⁸⁰ na *Gründonnerstag*.⁸¹ V tento den při večerní mši svaté, když se zpívá

⁷⁸ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Praha: Albatros, 2004, s. 100.

⁷⁹ Tamtéž, s. 99.

⁸⁰ Lkavý (čtvrtek).

⁸¹ Zelený (čtvrtek).

Gloria, naposledy zazvoní zvony a přestanou hrát varhany. Říká se, že odletěly do Říma. Večer chodí poprvé kluci a ministranti vesnicí a nahrazují zvony klepáním v čase večerního klekání. Následující den klepou ráno, v poledne, večer a v některých vesnicích i ve tři hodiny odpoledne, jako připomínka Ježíšovi smrti. Mladí chlapci se schází ve většině případů u kostela, odkud zamíří do vesnice. (viz Příloha 12) Někteří mají kromě dřevěných *řechtačů* a *klapačů* ručně vyrobené trakaře. Řechtání je v českých zemích doloženo od 16. století a veliký rozvoj je popisován od 1. poloviny 19. století.⁸²

O Zeleném čtvrtku se připomíná Poslední večere Páně, a tak jak Ježíš umýval nohy svým apoštolům, tak i kněz v kostele umývá nohy mužům. V závěru bohoslužby se odstraní výzdoba, svícny a zahalí se kříže. V Ostrožské Nové Vsi se koncem 18. století pálivala nad obcí tzv. *Izákova oběť*, k níž sedláci povinně přispívali slámou. V tento den je zaznamenáno též obřadní umývání v potoce v Ostrožské Nové Vsi, které se většinou vztahovalo až k následujícímu Velkému pátku.⁸³

3.1.2 Velký pátek

Velký pátek se nese ve znamení ukřižování Krista. Je to den smutku, přísného postu od masa a v tento den se nikde neslaví mše svatá. S Velkým pátkem se pojí také několik zvyků. Kromě klepání (hrkání) chlapců je v podvědomí obyvatel, že se nehýbe se zemí a nesmělo se také sít. I když byl nejpříhodnější čas na obdělávání půdy, nikdo si nedovolil vyjet s koňmi na pole.⁸⁴ Dříve se chodívalo časně ráno umývat se do potoka. Věřilo se, že voda má právě v tento den blahodárné účinky a poskytne ochranu proti nemocem. Obřadní koupání mělo největší sílu u mlýnských kol a v soutoku více potoků.⁸⁵ Na Velký pátek bývá v kostele věřícími strážěn tzv. Boží hrob, který je jako jediné místo v kostele zdobeno květinami a svícemi jako symbol živého Krista. Při večerních obřadech se v kostele čtou pašije⁸⁶, ve většině míst jsou s oblibou zpívány chrámovým sborem.⁸⁷ Jednou za čas můžeme vidět divadelní ztvárnění pašijových her dětmi nebo mládeží, jak již bylo zmíněno výše. (viz Příloha 13)

⁸² VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Praha: Albatros, 2004, s. 107.

⁸³ ČOUPEK, Jiří – PhDr. GALUŠKA Luděk – NOVOTNÝ Gustav, et al. *Ostrožská Nová Ves: Z dějin Nové Vsi a Chylic*. Uherské Hradiště: JOKER, 2001, s. 258.

⁸⁴ Rozhovor autora s Anastázií Minaříkovou (nar. 1932), Blatnička, dne 26. 11. 2017.

⁸⁵ VONDRUŠKOVÁ, Alena.: c. d., s. 114.

⁸⁶ Poslední dny a události z Kristova života.

⁸⁷ Autor zaznamenal v současnosti ve městě Hluk, Veselí a v obci Blatnice.

3.1.3 Bílá sobota

Název Bílé soboty je odvozen od bílých plášťů, do kterých byli ve středověku oblečeni novokřtění, jež byli pokřtěni a přijati do řad katolické církve.⁸⁸ V tento den probíhá dodnes křest dospělých. Páteční smutek vystřídaly přípravy na Kristovo zmrtvýchvstání – lidově se svátku říká vzkříšení. Po západu slunce začíná specifická liturgie zvaná *vigilie* (bdění), kdy se před kostelem rozdělá a požehná oheň, od něhož se zapálí velká svíce – paškál. Svíce je nesena do kostela se třemi zastaveními a provoláním kněze a následně lidu: „*Světlo Kristovo, sláva tobě Pane.*“ Od paškálu se postupně zapalují ostatní svíce věřících a pomyslně se tak mění tma ve světlo. Svíce se při liturgii zapalují od paškálu i proto, že probíhá obnova křestních slibů. Znovu se rozezní zvony a radostný zpěv.⁸⁹ (viz Příloha 14)

Na vzkříšení se chodívalo v pozdní odpoledne obcí v průvodu, pod baldachýnem se nesla monstrance a paškál. Domy musely být uklizené a v prostoru mezi okny byly svaté obrázky včetně plápolajících svící. „*Byla to velká slavnost. To sme sa dycky těšili, mívali sme nové boty na jaro kúpené nebo nějakú novú časť kroja.*“⁹⁰ K večeru plál u kostela oheň, který byl na mnoha místech nazýván Jidášův. Původ obřadního svícení ohně můžeme datovat do 8. století, kdy jedním z důvodů bylo rituální pálení ohňů u pohanů v období přechodu zimy a jara. Ještě ve 20. století si lidé brali uhlíky z těchto ohňů a zapalovali s nimi v kamnech nebo je dávali do základů nového domu jako ochranu před požárem. Z ohořelých dřev se též vyráběly *Jidášovy křížky*, které byly zapichovány na pole a do sadů jako ochrana před kroupami a pohromami nebo vsazovány do záokní. Křížky se zapichovaly na poli trojím způsobem: buďto v každém rohu, na delších polích na každé straně a uprostřed nebo u nejvíce frekventované cesty. Popelem se též sypaly pole a louky. Tyto pověry se dlouhou dobu nedařilo katolické církvi vymýtit.⁹¹

3.1.4 Boží hod velikonoční

Včasnou sklizeň obilí si lidé snažili získat „pospíšilstvím“. Spěchali domů s posvěcenými jehnědami o Květné neděli, s vodou na Bílou sobotu či o Velikonoční neděli, kdy byly svěceny pokrmy. Spěchalo se též s obědem, kočičkami, vodou

⁸⁸ SKOPOVÁ, Kamila. *Hody, pústy, masopusty: slavíme, vaříme, zdobíme a hrajeme si celý rok podle lidových tradic*. Praha: Akropolis, 2007, s. 15.

⁸⁹ Vlastní pozorování autora.

⁹⁰ Rozhovor autora s Anastázií Minaříkovou (nar. 1932), Blatnička, dne 26. 11. 2017.

⁹¹ VÁCLAVÍK, Antonín. *Výroční obyčej a lidové umění*. Luhačovice: Irena Voštová ve spolupráci s nakl. Atelier IM, 2010, s. 208.

a dřevěnými křížky, zhotovenými ze dřeva z Bíle soboty, na pole. Všechen tento spěch měl zajistit včasnou a nedeštivou sklizeň.⁹² I dnes na Boží hod probíhá žehnání pokrmů, které si lidé přináší do kostela. Většinou se jedná o velikonočního beránka, vdolečky, mazanec, vajíčka a víno.

3.1.5 Velikonoční pondělí

V noci na Velikonoční pondělí, když se mládenci vrací z velikonočních zábav a košťů vín, probíhá psaní vzkazů vápnem před domy dívek. Většinou se jedná o rýpavé poznámky narážející na galány⁹³ dívek, jejich vlastnosti či povolání. Někdy sám chlapec píše před dům své vyvolené dívky úryvek básně nebo lidové zamilované písně, kdy jí tak veřejně vyznává lásku. Tento zvyk se dochoval v obci Blatnička a v dalších obcích na Slovácku.⁹⁴ (viz Příloha 15)

Velikonoční pomlázce se ve zkoumané oblasti říká *šlaháčka*. K Velikonočnímu pondělí se neváží žádné liturgické úkony, o to více vyniká zvyk pomlázky doložený od středověku. Mladí i starší chodí po dívkách a ženách a tzv. šlaháním po zadnici symbolicky omlazují. Pomlázce se v regionu říká *korbáč*, *kocar* či *žila*. Při tomto lidovém obyčeji omlazení se využívá větviček vrby, které už mají vyrašené zelené lístky, tedy symbol něčeho nového a mladého. Tzv. šlaháním je dotyčně dívce či ženě předáváno omlazení, síla a svěžest. Říkalo se, že každá dívka musí být vyšlahána, aby do roka neuschla. Pro dívku by to byla potupa, kdyby chlapci nepřišli. Některé party mládenců v Ostrožské Lhotě, Hluku a Ostrožské Nové Vsi chodí v krojích a ve většině případů s hudebními nástroji. (viz Příloha 16) Nejvíce v kroji chodí členové cimbálových a dechových hudeb, folklorních kroužků a mladí chlapci, jež jsou v hodové chase a tančí hody. Před domem dívky se nejprve zazpívá, poté je dívka vyšlahána, a nakonec jsou chlapci pozváni k návštěvě. Dívka též dává chlapcům na pomlázku mašli, na kterou píše své jméno, komu ji dává a případně rok. Takto mládenci obcházejí dívky až do večerních hodin. Mimo bohatý stůl s chlebičky, buchtami, sladkým, slaným, vínem a slivovicí mají dívky přichystané k obdarování malované vajíčko, které bylo dříve jediným hmotným

⁹² VÁCLAVÍK, Antonín. *Výroční obyčeje a lidové umění*. Luhačovice: Irena Voštová ve spolupráci s nakl. Atelier IM, 2010, s. 66.

⁹³ Přítel.

⁹⁴ Vlastní pozorování autora.

statkem, které dívka mládenci dávala jako symbol plodnosti, úrody, nového a stále se opakujícího života. Dříve chodily šlaháčku oplácet dívky následující den, tedy v úterý.⁹⁵

3.2 Letnice

Letnice jsou svátky, které otevírají letní období. Jejich název je odvozen z řeckého *pentékosté* = „*padesátý (den)*“ po Velikonocích. V tyto dny vyvedl prorok Mojžíš izraelský lid z egyptského zajetí do Palestiny. Cesta byla plná překážek. Egypťané pronásledovali Izraelity, avšak podle Bible se utopili v moři. Mojžíš obdržel od Boha kamenné desky – Desatero – na hoře Sinaj na jihu Palestiny a uzavřel tak s Izraelem smlouvu, což si Židé dodnes připomínají.⁹⁶

Křesťané si v tyto dny připomínají ještě další události, jež se staly o mnoho let později a jsou z doby po Kristově smrti. Když se apoštolové sešli v Jeruzalémě k oslavě letnic, strhl se silný vítr a naplnil celý dům, kde přebývali. Pán seslal na své učedníky Ducha svatého a ti vyšli do ulic a začali lidem vyprávět o Ježíši Kristu. Už to nebyli ustrašení apoštolové, ale odvážní Kristovi svědci. „*Všichni byli naplněni Duchem svatým a začali mluvit cizími jazyky, jak jim Duch vnukal, aby promlouvali. V Jeruzalémě byli všichni zbožní židé ze všech národů na světě, a když se ozval ten zvuk, sešlo se jich mnoho a užasli, protože každý z nich je slyšel mluvit svou vlastní řečí.*“⁹⁷ Jedni se vysmívali, druzí se nechali pokřtít a stali se prvními křesťany. Sesláním Ducha svatého započal věk církve, někdy označován jako hodina zrodu církve. Apoštolové se pak rozešli do okolních zemí a dohromady se již nesetkali.⁹⁸ Seslání Ducha svatého se říká letnice či svatodušní svátky, které jsou pohyblivé a závislé na datu Velikonoc. Slaví se sedm týdnů po Velikonocní neděli, kde poslední neděle je slavnost Seslání Ducha svatého. K lidovým zvykům v tomto období patří obchůzka královniček, jízda králů či církevní oslava Božího těla.

3.2.1 Obchůzka královniček

Na svatodušní neděli bývalo zvykem mít uklizený dům. Kouty místností se zdobily květinami a zelenými větvičkami, obyčejně zde totiž bývala výstavka svatých obrázků.

⁹⁵ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Velikonoce: původ, zvyky, hry, pohádky, návody a náměty*. Olomouc: Rubico, 2004, s. 13 a vlastní pozorování autora.

⁹⁶ Exodus, kapitola 13–20.

⁹⁷ Skutky apoštolů, kapitola 2, verš 4–6.

⁹⁸ Tamtéž.

Lidé věřili, že všechnu tu výzdobu připravují Duchu svatému, který k nim přiletí v podobě holubice. Odpoledne v den slavnosti chodívali po obchůzce královničky, což byla zábava čistě děvčat. Jedna z dívek bývala převlečená za královnu, na Ostrožsku to byla dívka ve slavnostním kroji. Každá z dívek kromě královny nosila v jedné ruce košíček s lístky květin, které rozhazovala po cestách, ve druhé ruce pak lipovou větvičku, jíž zakrývala královnu. Lipovými větvičkami byly zdobeny domy a prostor mezi okny včetně svatých obrázků.⁹⁹ Chození královniček je jeden z nejstarších obřadních zvyků a nejspíše souvisel s uctíváním slunce nebo se vyvinul z průvodu dívek ke studánkám. V křesťanských dobách pak přešel na uctívání Ducha svatého. V roce 1889 zaznamenal Čeněk Zíbrt nápěv královniček z Blatničky a popsal tento zvyk. Jeho nápěv je mírně odlišný a kratší, než se zpívá v současnosti. „*Královnička králová, král milí ťa volá, abys k němu přišla a nebyla pyšná sama jediná. Ona nepřišla, poslala posla zelený věneček, zlatý prsténeček, jemu ho dala. Nedajte nám dlúho stať, budeme vám stěny drať. Královna bosá, studená rosa, královnička, královna.*“¹⁰⁰

Obchůzka královniček patřila i v jiných částech republiky k oblíbeným zvykům. Nápěvy na texty písně byly často humorné, avšak i vážné až milostné. Někde nosily královničky májku ozdobenou pentlemi. Jednou z písní, která se na některých místech zpívala a vešla ve známost, je píseň *Cib, cib, cibulenka*. Jinde chodily dívky s *Králkou*, což byla nejmenší z dívek. Až když se hospodyně zeptala, kde mají Králku, tak se děvčata rozestoupila a královna se mohla předvést.¹⁰¹

Současný nápěv, který dívky v obci Blatnička zpívají, zní: „*Královnička, královna, kde tě milý král volá, abys k němu přišla a nebyla pyšná, sama jediná. Králka nepřišla poslala posla, zelený věneček, zlatý prsténeček, jemu ho dala. A ty milý posle, spravuj mi to dobře, jako já sama. Posel spravoval, sobě namlouval, tu krásnou děvečku, druží ve věnečku, sobě namlouval. A vy Havelci a vy pacholci, drobnú sečku řežte, koně dobře češte pro pány jedťe. Pro pány jeli, lidé hleděli, co to za panenka, co to za hraběnka v kočáře sedí.*“¹⁰² (viz Příloha 17).

⁹⁹ Rozhovor autora s Anastázií Minaříkovou (nar. 1932), Blatnička, dne 16. 12. 2017.

¹⁰⁰ HUDEČEK, M.: *Královničky*. In: *Občasník Blatničky za rok 2016*. Vydáno k obecnímu dni v dubnu 2017, s. 18.

¹⁰¹ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Praha: Albatros, 2004, s. 198–199.

¹⁰² Vlastní pozorování autora.

3.3 Boží tělo

Ve čtvrtek po svátku Nejsvětější Trojice, tedy deset dnů po svatodušní neděli, se slaví slavnost Těla a Krve Páně. Mezi lidmi je častěji používán lidový název Boží tělo. Slavnost je spojena čistě s katolickou církví, která ho zavedla v polovině 13. století, aby se posílila úcta ke kalichu. První křesťané přijímali tělo i krev Páně, což se změnilo 4. lateránským koncilem v roce 1215, který stanovoval, že pod obojí může přijímat pouze kněz. Církevní představitelé se především báli znesvěcení, ke kterému by mohlo dojít při ukápnutí z kalicha na zem. Došlo tak k posílení kněžství, kteří si nebyli rovni s věřícími. Kalich se stal výlučným symbolem kněžství.¹⁰³

První oslava se na naléhání augustiniánské řeholnice Juliany konala již v roce 1246 v Lutichu. Nebyla však oficiálně uznána, neboť papež nemohl na základě snu či vidění řeholnice vytvořit svátek. Hlavní podíl na zavedení slavnosti má jistý kněz Petr z Prahy, který vykonal pouť do Říma k hrobu sv. Petra. Svou poutí se snažil pochopit podstatu přítomnosti Krista ve svátosti oltářní a chtěl přestat pochybovat. Věřil, že mu tehdejší papež Urban IV. pomůže pochybnosti rozehnat. Při zpáteční cestě se zastavil v Bolsegni, kde dle legendy sloužil mši svatou, při níž mělo dojít k zázraku při proměňování. Při konsekračních slovech došlo k přeměně hostie na tělo a objevila se krev. Papež Urban IV. nechává prověřit celou událost a přenést dotyčné předměty včetně korporálu od krve do Orvietu. Pověřuje tehdejšího teologa Tomáše Akvinského k sepsání textů pro mešní a breviářovou oslavu nového svátku na počest Nejsvětější svátosti, vyhlášeného 11. 8. 1264.¹⁰⁴

V českých zemích se poprvé slavnost udála v Praze roku 1355. Zpočátku se jednalo o městskou slavnost, na venkově spíše výjimečnou. Okázalou slavností se stává díky jezuitům až v době pobělohorské. Od konce 18. století je slavnost doprovázena hudebníky.¹⁰⁵

V některých vesnicích se svátek slavil v neděli, aby se mohlo účastnit co nejvíce věřících. Po mši, která byla doprovázena zpěvem chrámového sboru a dechovou hudbou, se vydal průvod vesnicí ke čtyřem oltářům, v našem regionu se setkáme též s pojmem

¹⁰³ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015, s. 146.

¹⁰⁴ Internetový portál ceskatelevize.cz: *Cesty víry, Corpus Domini*. [online]. [cit. 2018-01-22]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1185258379-cesty-viry/314298380030003-corporus-domini/titulky>

¹⁰⁵ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015, s. 146–147.

kostelíčkům. Pod baldachýnem, jenž nesli významní představitelé obce či mládenci, držel kněz monstranci s Nejsvětější Svátostí. U každého oltáře se přečetlo evangelium a kněz monstrancí žehnal přítomné. Při požehnání muzikanti hráli slavnostní fanfáru a celý průvod doprovázelo zvonění zvonů. Dívky kráčely v čele hned za křížem a na cestu sypaly lístky květin. Mezi okna domů se dávaly sošky či obrazy Ježíše a po stranách plápolaly svíce. V době komunismu byla slavnost přerušena. Dle vzpomínek pamětnice se v obci Blatnička podařilo i během komunismu uspořádat průvod vesnicí, na který byli pozváni představitelé obce. Jejich odpověď zněla, že se neúčastní, neboť nebyli pozváni předchozí roky.¹⁰⁶

Kostra kostelíčka, který většinou stával ve vratech domu, byla vytvořena z dřevěných latěk. Kolem dokola se zastrkovaly větve lípy, jehličnatých stromů nebo jasmínu (dle dostupnosti). Mezi zeleň se vkládaly květiny, jako byly často kopretiny, pivoň, lilie a ostatní luční kvítí. V čele oltáře býval velký obraz Ježíše, po stranách bývalo několik menších s podobiznami svatých. Na stole, jenž tvořil několik stupínek, stály svíce, vázy s květinami, mosazný kříž a uprostřed bylo ponecháno prázdné místo, kde kněz stavěl monstranci. Hospodáři před průvodem rozsypali na cestu, kudy božitélový průvod procházel, zelené, jenž se po ukončení dávalo dobytku a jako podestýlka.¹⁰⁷ Slavnost bývala přehlídkou cechů a spolků vesnic či měst. Členové chodili ve stejnokrojích, nosili prapory a korouhve symbolizující významnost celé slavnosti.¹⁰⁸ Po revoluci se Boží tělo na mnoha místech obnovilo a tento významný svátek církevního roku na Slovácku dokládá výzdoba ulic, prostředí kolem kostela, nesení korouhví v průvodu či účast ve svátečních krojích. (viz Příloha 18)

3.4 Jízda králů v Hluku

Původ a vznik jízdy králů, tak jak ji známe na jižní Moravě, je nejasný a spíše se opírá o legendy a hypotézy historiků či etnologů. Zprávy o jezdcích na koních máme doložené z roku 1579, kdy o času Ducha svatého objíždí společně s knězem pole ti, co koně mají, a prosí o odvrácení pohrom, což nemůžeme označit za jízdu v našem slova

¹⁰⁶ Rozhovor autora s Ludmilou Maňákovou (nar. 1938), Blatnička, dne 12. 1. 2017.

¹⁰⁷ PERUTKOVÁ, Marie a Anna KŘIVÁKOVÁ. *Od nového vína do nového vína: Blatnice pod Svatým Antonínkem*. Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.: Vydala obec Blatnice pod Svatým Antonínkem, 2014, s. 116.

¹⁰⁸ NEKUDA, Vladimír, et al.: c. d., s. 173.

smyslu, ale běžné náboženské procesí. U jízdy králů též nemůžeme hledat pohanské či středověké kořeny, neboť narážíme na fakt absence koní u vesnických obyvatel. Někteří etnologové i přes to vidí pozůstatky v předkřesťanských kultech, především v iniciačních obřadech. Jsou to hypotézy, jenž se nezakládají na žádném písemném základě. Jízdu nemůžeme doložit v raném středověku, natož dříve.¹⁰⁹ Ze strohých zpráv si můžeme utvořit obrázek o jízdě v 18. a na počátku 19. století, kdy jízdy zanikly i vlivem vrchnostenských zákazů, neboť mládež v hojném počtu likvidovala mladé lesní stromky a loupala dlouhé pásy kůry ze stromů, které sloužily jako oděv, doplňky a rekvizity. Královské průvody organizovala mužská chasa, přestrojovala se za krále, královnu, hledala nevěstu pro krále nebo naopak. Mládež objížděla stavení za pronášení vtipných i uštěpačných průpovědek na hospodáře a jeho rodinu. Ke znovuoobnovení jízd králů dochází koncem 19. století také díky vlivu národopisců.¹¹⁰

První písemná zmínka o hlucké jízdě králů pochází z roku 1865. Jízda králů se koná v Hluku každým třetím rokem. Na Slovácku se jízda králů jezdí každý rok v sousedním Vlčnově, každé dva roky v Kunovicích a nepravidelně v nedalekých Skoronicích. Je zde tradován příběh z doby česko-uherské války mezi českým králem Jiřím z Poděbrad a jeho zetěm uherským králem Matyášem Korvínem, kteří se měli utkat poblíž Bílovic u Uherského Hradiště. Matyáš byl donucen kapitulovat a dle pověsti utekl přestrojen v dámských šatech s malou družinou do svého sídla v Trenčíně. Vojáci sháněli pro svého krále jídlo, odtud volají jezdci a prosí o příspěvky na chudého krále. Jiná pověst mluví o uvěznění Viktorina, syna Jiřího z Poděbrad, v době obléhání Uherského Hradiště.¹¹¹

3.4.1 Průběh slavnosti

Jízda králů se v Hluku jezdí první červencovou nedělí v rámci Dolňáckých slavností. Samotný král bývá zvolen o mnoho měsíců dříve a představen na krojovém plese v zimě před jízdou. Přípravy začínají zjara jízdami mládenců, jichž v Hluku jezdí kolem třiceti, neboť sehnání a uhlídání více koní je v dnešní době nereálné. Ve slavnostní neděli v 6 hodin ráno jezdci přijíždějí na koni ke svému domu, kde ho za zpěvu rodiny, sousedů a kamarádů zdobí. Někteří mají u svého domu pozvanou cimbálovou muziku, jezdec všechny hostí, probíhá společná snídane. Kůň nese na sobě barevné krepové

¹⁰⁹ JILÍK, Jiří. *Záhadná jízda králů: příběh tradice zahalené tajemstvím*. Brno: CPress, 2014, s. 93–95.

¹¹⁰ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015, s. 152–153.

¹¹¹ GREGOR, Dalibor a Josef IŠ. *Koně pro krále*. Opava: Dalibor Gregor, 2016, s. 12.

květiny, pod sedlem jezdce můžeme spatřit bílou plachtu s hluckými ornamenty. Každá vesnice, kde probíhá jízda, má specifickou techniku zdobení. V Hluku je součástí výzdoby pestrobarevné srdce se sklíčkem uprostřed, které nese kůň na prsou. Koňovi se zaplétá hřívá a ocas do copu, na jehož konci je ozdoben slováckými stuhami. Jezdec před domem na svoje rodiče zakřičí vyvolávku a odjíždí ke tvrzi. Až se zde sjedou všichni jezdci, odeberou se společně za zvuku dechové hudby před dům krále, kde žádají rodiče o jejich syna.

„Hýlom, hýlom počívajte, rodičové milí. Už nastala ta hodina, kdy vás došla pozdravit tá královská družina. Vašeho syna sme si za krála svobodně zvolili a chcem vás požádat, abyste ho bez obav pod našu ochranu svěřili. Víme, že Tadeáš¹¹² je povahy šlechtné, vychovaný z lásky a radosti, bude ozdobú Dolňáckých slavností! Dnes je naše město naplněné hudbú, zpěvem a tancem, ale nic sa nebojte, my vám vašeho syna vrátíme spiš, než vyjde prvni hvězda nad kaštancem! Hýlom!“ Otec krále odpovídá: *„Dáváme vám krála do opatrování a dávajte na něho pozor, aby vám ho nezebrali! Opatrujte ho jako oko v hlavě, abyste ho ochránili hravě. Hlédajte ho dobře a né, že sa vám někde odře. A když ho v pořádku dovezete, aj královské slivovice dostanete, hýlom!“¹¹³*

Po těchto slovech vyjíždí z domu za zvuku dojemné písně král, jenž je oblečen v ženském kroji, a je otcem zařazen mezi dvě pážata, oblečená také v ženském kroji, která jej mají chránit. Král svírá v ústech růži, aby nepromluvil, a tvář mu zakrývají mašle z čepení. Celá družina se dává do pohybu a jede směrem ke tvrzi, kde dostává povolení od starosty. Vyvolávač křičí: *„Hýlom, hýlom, počívajte! Horní, dolní, domácí aj přespolní, co vám budu povídati o této slavnostní neděli. Starosto našeho města, došli sme vás požádat o povolení k tradiční jízdě králů, která odpradávná nese našemu městu uznání a chválu! Odkaz našich předků ctíme a chráníme jak oko v hlavě, proto hlucká jízda králů bude dycky tá najpěknější na Moravě! Hýlom!“* Starosta města odpovídá: *„Děkuju a vitajte, hlucká chaso. Jízdu králů vám povoluju, ale než v platnosti nabude toto povolení, mosím vám dát ponaučení. Ke koňom bud'te mírní, aby sa nesplašili a nejakú paskudu nevyvédly. K hostom domácím aj přespolním bud'te milí a srdeční, vyvolávky jim říkajte vtipné, ale slušné. Máte krála chudobného, potom vybrané peníze do holének a za košelu neschovávajte, ale zachudlěj vrchnosti poctivě odevzdajte!“*

¹¹² Doplnjuje se aktuální jméno krále.

¹¹³ Vlastní pozorování a záznam autora.

Rozjed'te sa po městě, lud'om radost rozdávajte a krásu našich krojů ukazujte. Krála chraňte a kdyby vám ho Lhoťané, Dolněmčané, Vlčnovjané lebo jiní pajtáši ukrást chtěli, statečně ho braňte! Hýlom!“ Vyvolávač ke slovům starosty dodává: „*Pane starosto, za vaše povolení děkujem velice a slubujem, že letošní jízda králů proběhne v pořádku a podle starodávněj tradice, hýlom!*“¹¹⁴

Družina od tohoto okamžiku má povolení vyvolávat na lidi a při tom vybírat peníze na krále. Vyvolávky, jež mají chlapci připravené, jsou vtípné, směřující na konkrétní obyvatele ve městě. Ostatní tvoří jezdci ke konkrétní aktuální situaci před diváky. Chvíli se jezdci zdržují v centru a poté se rozjíždí do okolních ulic k jednotlivým domům. Král je neustále chráněn kromě dvou pážat čtyřmi ochránci vpředu, čtyřmi vzadu a dvěma po stranách. Znamenalo by to velkou potupu pro domácí chasu, kdyby se přespolním podařilo krále ukrást. Specifikem jezdců vyvolávačů je dřevěné kopí – prapor ozdobený tureckým šátkem, který má jezdec zastrčený do *holénky*¹¹⁵. Jezdci jezdí po městě celé dopoledne, po obědě projíždí celá družina městem ve slavnostním průvodu, jež je doplněn několika stovkami místních obyvatel ve slavnostních krojích. Průvod míří ke stadionu, kde je celá slavnost zakončena vystoupením místních folklorních spolků.¹¹⁶ (viz Příloha 19)

3.5 Hody s právem

Bezesporu nejdůležitější slavností v roce v každé obci či městě na Moravském Slovácku jsou hody. Mají svou stránku světskou i církevní. Jsou to především slavnosti mladých, jež jsou jejich hlavními protagonisty. Jejich rozšířenost a intenzita je srovnatelná snad jen s masopustními obchůzkami. V každé obci mají hody svá specifika, průběh a odlišnosti, avšak základní atributy, k nimž patří tanec, zpěv, kroj a obyčejové artefakty, jsou všude stejné.

Hody s právem jsou specifickou záležitostí Uherskohradištska, potažmo jeho mikroregionu Ostrožska. V jiných částech Slovácka jsou taktěž hody se svými specifiky velmi okázalé, ale už tam nenajdeme velké či malé právo, jež slavnost činí ojedinělou

¹¹⁴ Rozhovor s Ludmilou Libosvárovou (nar. 1998), Hluk, 28.8. 2017 a záznam autora z jízdy králů v Hluku.

¹¹⁵ Vysoké krojové boty – čižmy.

¹¹⁶ Rozhovor s Ludmilou Libosvárovou (nar. 1998), Hluk, 28.8. 2017 a záznam autora z jízdy králů v Hluku.

a odlišnou od zbytku Slovácka či větší části jižní Moravy. Hody dle etymologického hlediska znamenají výjimečný, významný čas, velkou hodinu. V Čechách je synonymem slovo posvícení – připomínka dne posvěcení chrámu. Byla to událost, kdy se setkávala široká rodina ke společnému stolu, zpívalo se a slavilo několik dnů bez ohledu na hospodářské práce. Oslavy vycházely v každé obci na jiný termín, což se samozřejmě nelíbilo císařskému dvoru, neboť přicházel o pracovníky i ve vypjatých polních pracích. Snahou císaře bylo nejen přeložení slavností na klidnější období v roce, ale taktéž zabránit delšímu hodování, které odvádělo lidi od práce. Císař Josef II. tedy v roce 1786 stanovil termín posvícení na 16. říjen, v neděli po svatém Havlovi. Do dnešních dnů se na některých místech dochovaly tzv. císařské nebo havelské hody. Přestože přišlo nařízení od samotného císaře, nesetkalo se s velkým nadšením. V praxi se stávalo, že si lidé nenechali vzít hody patronské, slavené nejbližší neděli svátku patrona kostela, a slavili tak hody dvoje.¹¹⁷

Slavení hodů se v historii měnilo. Obecně můžeme rozlišit tři druhy slavení hodů, a to na *císařské* – slavené 3. neděli v říjnu, *patronské* – nejbliže ke svátku patrona kostela a hody slavené nejbliže k datumu *vysvěcení* či *posvěcení* kostela. V regionu Ostrožsko jsou hody v Uherském Ostrohu slaveny dodnes okolo dne konsekrace kostela sv. Ondřeje, což se konalo 15. 10. 1758, tedy druhou, nebo třetí neděli v říjnu.¹¹⁸ V ostatních vesnicích jsou hody patronské. Poslední možný termín slavení hodů jsou hody k svátku sv. Kateřiny (25.11.) a sv. Ondřeje (30.11.), jež jsou často slaveny ve stejný týden, neboť po nich začíná doba adventní. Hody jsou dodnes považovány za významnou událost, což se projevuje též bohatým jídlem, úpravami a úklidem domů nebo zvaním příbuzných. Nesčetněkrát i autor této práce slyšel od rodičů či prarodičů, že dotyčná věc musí být udělána do hodů.

3.5.1 Stárci

Funkce stárka a stárky představuje významnou společenskou prestiž. Dříve bývali do těchto funkcí voleni mládenci bohatších sedláků. U obyvatel dané obce musel mít stárek pověst bezúhonnosti a u mladých vzbuzovat přirozenou autoritu. Pořádání hodů bylo nákladné, a proto majetnost rodin a sociální diferenciaci se promítala do volby stárků. Stárkovská funkce trvala jeden rok od hodů do hodů. Od 20. let 20. století byl

¹¹⁷ TARCALOVÁ, Ludmila. *Hody s právem na Uherskohradištsku*. V Uherském Hradišti: Slovácké muzeum, 2008, s. 5–10.

¹¹⁸ TARCALOVÁ, Ludmila.: c. d., s. 15.

prvním stárkem volen mládenec, který měl splněnou základní vojenskou službu. V dřívější době volil stárka sám pučmistr, starosta. Druhý stárek byl volen ze sociálně slabších vrstev, tzv. chalupnický stárek.¹¹⁹ V současnosti se užívá označení starší a mladší stárek, pokud nemají v dané obci jen jeden stárkovský pár. Protějšky stárků jsou stárky/ně a ve většině případů byly vybrány samotnými stárky. Byla to děvčata, s nimiž stárce rádi tančili, cítili k nim náklonnost nebo spolu chodili. V Kunovicích byl jednou zvolen za stárka mládenec z gruntu, podruhé zase chalupník, aby nedocházelo k sociálním střetům.¹²⁰

Oslabení celoroční funkce stárka se všemi právy a povinnostmi, který byl mluvčím mladých, dochází po roce 1920, kdy se stávají organizátory hodů místní spolky. Funkce stárka tak byla zúžena na dobu konání hodů, přestože v několika málo obcích na Slovácku stárek stále organizuje za pomoci hodové chasy další zábavy či masopust. Stárek měl v minulosti ještě jednu důležitou funkci, a to přijímání mladých kluků do hodové chasy. Dnes se již mladí stávají členy automaticky po skončení základní školní docházky a končí sňatkem. V dnešním pojetí je nadále stárek hlavní představitel hodů, podílí se na přípravě, zajišťuje muziku, pomáhá s nacvičováním pásem tanců, svolává mládež a vše organizuje.¹²¹

3.5.2 Volba stárků, jejich práva a povinnosti

Jak už bylo zmíněno výše, stárek musel být mládenec s organizačními schopnostmi a dobrými lidskými vlastnostmi. Volba se dříve konala velmi obřadnou formou, a to poslední masopustní neděli, na svátek sv. Štěpána, nebo u muziky pár týdnů před hody. Volba se místně lišila. Někde byla čistě mužskou záležitostí hodové chasy na Štěpánské zábavě, jinde zasahovaly do volby dívky, a to většinou tam, kde existoval folklorní soubor. Třetí formou byla volba za účasti veřejného představitele obce či pořádající organizace, jež si vymezovala právo podílet se na výběru. Volba, tak jako celý zvyk hodů, byla přerušena v období obou světových válek.¹²²

¹¹⁹ FROLEC, Václav. *Výroční obyčej: Současný stav a proměny*. Brno: Blok, 8 svazek, 1982, s. 84.

¹²⁰ ŠTĚRBA, Stanislav a František ILÍK. *Hody s právem kdysi a dnes, v Kunovicích, Míkovcích, Veskách, Podolí, Popovicích a Sadech (Derfli): o původu, historii, průběhu hodů, termínech a právu, aneb, co by měla vědět a umět hodová chasa*. Kunovice: Město Kunovice, 2016, s. 9–10.

¹²¹ TARCALOVÁ, Ludmila. *Hody s právem na Uherskohradištsku*. V Uherském Hradišti: Slovácké muzeum, 2008, s. 38–39.

¹²² FROLEC, Václav.: c. d., s. 85.

Stárek se staral o průběh hodů, dbal na pořádek při tanečních zábavách, získával povolení k muzikám, zajišťoval hudbu, přivezení máje, hodovou tabuli a pití. Stárci též chodili v čele průvodů nejen na hodech, ale taktéž při církevních slavnostech, poutních procesích či při Božím těle. Častokrát nosili honosné insignie a korouhve. Urazit stárka znamenalo urazit celou hodovou chasu. Všichni ho poslouchali a měli respekt. Stárek taktéž povoloval mládencům z přespolní vesnice tančit s místními děvčaty a vyhlašoval na muzikách sóla. Stárkovská organizace pozbyla své plné funkčnosti v polovině 20. století a v současné době plní stárci stárkovskou funkci výhradně o hodech.¹²³

3.5.3 Znaky stárků

Stárkovské páry byly a jsou hlavními obřadníky. K jejich funkci se pojí insignie, které mají každému zdůraznit jejich postavení a vůbec rozlišení od zbytku hodové chasy. Patří k nim odlišné části oblečení, dekorativní prvky domů a artefakty, nesené v rukou.

Hlavním znakem, jenž stárek nese v rukou, je hodové právo. Jedná se o dřevěnou hůlku připomínající královské žezlo. Hůlka byla odjakživa pojena s mocí a rychtář ji nosil jako odznak hodnosti při důležitých jednáních. Tato hůlka byla propůjčována stárkům v době konání hodů. Symbolem práva býval taktéž meč, který se stal taktéž hodovou insignií – tzv. malé právo, jež je nesené v některých vesnicích mladším stárkem. Velké právo je v každé vesnici odlišné jak zdobením, tak tvarově. Jedná se tedy o dřevěnou hůlku, pouzdro, do něhož jsou vloženy hodové artikule na pergamenové listině – co se smí při hodech dělat a jak se mají obyvatelé chovat. Tyto artikule jsou veřejně čteny stárkům před předáním od starosty. Velké právo je bohatě zdobeno květinovými stuhami, malými umělými květinami, sklíčky, myrťou či rozmarýnem. Zdobení schránky je v dnešní době velmi okázalé a je vizitkou stárky, jež tento artefakt zdobí.

V Ostrožské Lhotě najdeme typ práva tzv. býkovce – dřevěný, soustružený, dutý váleček zakončený hrotem, z něhož visí slovácké stuhy. V Ostrožské Nové Vsi má podobu kužele, což je méně častým typem. Malé právo je již méně okázalé než právo velké. Jedná se o šavli nebo meč, který je pokryt drobným kvítím, krušpánkem, rozmarýnem nebo pár stuhami. Nenajdeme zde již žádné látky, brokáty a velkou zdobnost. Na špičce malého práva bývá zapíchnuté jablko, v Uherském Ostrohu zelené barvy, což není obvyklé. Právo bývá zdobeno zelenými větvičkami, šavle tak vypadá jako

¹²³ TARCALOVÁ, Ludmila.: c. d., s. 43–44.

malý stromeček nebo májíček. V Ostrožské Lhotě je právo staršího a mladšího stárka skoro nerozeznatelné. Ač jsou práva v jednotlivých obcích různorodá tvarově a zdobením, tak patří do kategorie obřadních artefaktů, jež jsou stálé a nemění se.¹²⁴

Odlišné části oblečení dávají též vyniknout stárkům. Především stárky mají na hlavě bohaté čepení, ostatní dívky mají šátky tzv. *turečáky*. Na některých místech Ostrožska měly dříve stárky bílé věnečky. Dále nosí přední sukni, jež je z lepších materiálů. V Ostrožské Lhotě, Ostrožské Nové Vsi a Uherském Ostrohu jsou stárky ustrojeny jako nevěsty nebo družičky. Stárci mají na klobouku bohatě zdobenou vonici a někdy i delší kosárky než ostatní mládenci v hodové chase. V Blatnici a Ostrožské Lhotě provlékají do nohavic šátek.¹²⁵

Velmi důležitým znakem bývalo též pečivo – atribut stárek. Jednalo se pečivo v podobě beránka, dále pak koláče a později dorty, které jsou v některých obcích Uherskohradištska vícepatrové. Krájení dortů bylo nejspíš obřadním momentem, tak jako na Nový rok nebo na svatbě, což bylo na Uherskohradištsku typickým jevem. Na hodech se kousky dortů nedávaly darem, nýbrž se prodávaly. Starým znakem je taktéž nošení ovoce – hrozny, jablka a hrušky v nedělním průvodu a do kostela, což můžeme vidět v Ostrožské Lhotě a Ostrožské Nové Vsi dodnes. Samozřejmostí je taktéž džbánek s vínem. Vyjadřuje se tím díkůvzdání za úrodu a plodný hospodářský rok.

Dalším atributem bývá zeleň, jakožto životodárná síla. Větvemi jehličnanů se zdobí vchody domů stárků, obecního úřadu a místa hodové zábavy. Jehličnany pokrývají barevné květy z krepového papíru, jež vyrábí děvčata. V Ostrožské Lhotě mají stárci okolo klobouku asparát, zatímco v Ostrožské Nové Vsi to nosí všichni kluci. Dříve také nosila starší stárka ze Lhoty větvičku krušpánku jako symbol své funkce a svobody, někde jako dar od stárka. Zelené větvičky krušpánku, rozmarýnu, asparátu či myrty si mladí připínali na *kordule*, omotávali okolo *demžonků* a také si jimi zdobili klobouky, což můžeme vidět dodnes ve většině obcí.¹²⁶

Symbol, jenž nám oznamuje, že se v obci konají hody, je máj. V obřadní lidové kultuře patří k nejstarším znakům, jako všechna zeleň. Postavením máje se též

¹²⁴ TARCALOVÁ, Ludmila.: c. d., s. 56–58.

¹²⁵ Vlastní pozorování autora.

¹²⁶ TARCALOVÁ, Ludmila. *Hody s právem na Uherskohradištsku*. V Uherském Hradišti: Slovácké muzeum, 2008, s. 47–60.

vyjadřovaly vztahy mezi lidmi a stavovské funkce.¹²⁷ Máj je jehličnatý strom, který je zbaven kůry a je ponechána pouze špička stromu, jež je zdobena krepovými květinami. V některých vesnicích bývá metr pod špičkou spuštěn ozdobený věnec. Máj stojí na důstojném místě, obvykle v centru obce, nebo bývá v místě konání hodové zábavy. Zvláště cenná byla špice stromu a znamenalo potupu pro vesnici, když ji někdo ukradl či pořezal celý strom. Dodnes členové hodové chasy proto máj v době hodů přes noc hlídají, ba u něj dokonce spí. Bez máje nejsou hody, a když se stane, že se některé ze sousedních vesnic podaří máj shodit, musí hodová chasa postavit máj nový. Takovou situaci si autor této práce pamatuje dvakrát. Máj nebo menší májka se staví u domů stárek, kde mají mezi sebou stárce milenecký vztah. Stárek tak zveřejňuje svoji náklonnost k dívce, která mnohdy přejde k manželství.¹²⁸

3.5.4 Současný průběh hodů v Ostrožské Lhotě

Hody s právem se v současnosti drží ve městě Veselí nad Moravou a Uherský Ostroh a v obcích Ostrožská Lhota, Ostrožská Nová Ves, Blatnice pod Sv. Antonínkem a v Boršicích u Blatnice, kde jsou hody nejmenší co do počtu krojovaných, neboť se drží pravidlo, že hody tančí jen ročník osmnáctiletých. S tímto pravidlem bychom se ještě před pár lety setkali v obci Blatnice. Být členem hodové chasy a poprvé tančit hody bylo odjakživa možné po ukončení základní povinné školní docházky. Horní hranici udával vstup do manželství, což platí dodnes. Hody dříve začínaly nedělí ráno a končily úterní večerní zábavou, která se kolikrát protáhla do středy. V dnešní době se kvůli pracovním povinnostem hody přesunuly na víkend. Někde začínají již čtvrtkem a hlavním dnem je pak sobota nebo neděle. Každá obec to má trochu jiné, avšak samotná podstata a hlavní atributy zůstávají neměnné. Vybrali jsme si Ostrožskou Lhotu, kde vás důkladně seznámíme s průběhem tamních hodů.

Hody se v Ostrožské Lhotě slaví patronské na sv. Jakuba Staršího, tedy nejbližší neděli ke 25. červenci. První svolání hodové chasy probíhá začátkem května, kdy se řeknou organizační věci, termíny nácviků tanců apod. Oficiální volba stárků zde neprobíhá. O stárkovskou funkci je zde poměrně velký zájem. I rok dopředu se ví, kdo bude příštím stárkem. Oficiálně zde hody pořádá *Slovácký krúžek Háječek*.

¹²⁷ VEČERKOVÁ, Eva. *Rok v lidových obyčejích a slavnostech: [katalog ke stejnojmenné výstavě]*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2009, s. 3.

¹²⁸ Vlastní pozorování autora.

Nacvičuje se od půlky května pásmo, které je již několik let zažité. Můžeme zde spatřit tance *hucké*, *včelínek*, *kdo umí vařit pěry*, *tetka Helena*, *holúbek*, *šátečková*, *metlová* a případně další tance regionu. Některé zkoušky jsou věnované chlapcům, aby se zdokonalili ve verbuňku a jednotlivých cifrách pod dohledem zkušených. Dívky zase váží růžičky z krepového papíru, jež se připevňují na chvojí, které zdobí vchody domů stárek, stárků, obecního úřadu a hřiště nebo sálu kulturního domu, kde probíhá hodová zábava. Ve Lhotě mají dívky tři typy růžiček.

Týden před hody probíhá v sobotu nebo neděli *přenášání* práva, kdy prochází společně celá chasa vesnicí se zpěvem k bývalým stárkám, kde se vyzvedne právo, a přenáší se ke stárkám současným, aby právo opravily, nazdobily a přidaly mašličku, která symbolizuje další stárkovský pár na hodovém právu. U přenášení práva nejsou žádné formálnosti, vše probíhá spontánně a čistě v režii hodové chasy. Večer je zakončen opékáním¹²⁹

Během hodového týdne jedou kluci do lesa pro chvojí – boří, jímž následně vyzdobí domy již výše zmíněné. Samotný venkovní prostor na hřišti zdobí mládenci až v hodovou neděli po kostele, neboť předchozí dny tam probíhají večerní zábavy, tak aby vše vydrželo a případně nezmoklo. V pátek před hodovou nedělí probíhá večerní zábava při cimbálové i moderní muzice.

V sobotu probíhá zvaní na hody. Po obědě vyzvedne chlapec dívku u ní doma a za odměnu mu dívka nazdobí přinesený demižon asparátem nebo mašličkou a naleje mu do něj víno. Poté odchází společně k obecnímu úřadu, od kterého vychází s dechovou hudbou do vesnice. Zvoní se na každý dům, předává se nejen pozvánka, ale i slovní pozvání mladých – „*Dobrý den, strýcu, teto, zveme vás na naše hody, tož dojdite.*“ Při obchůzce je možné přispět na hody a dát peníze mladým do kasičky, čehož využívají především nejstarší, kteří už na hody nechodí. Obchůzka trvá do večerních hodin, na kterou navazuje večerní zábava. Hodová chasa ještě v tento den nemá na sobě parádní sváteční kroje, ale kluci obyčejnou bílou košili, krojové kalhoty, čižmy, klobouk s kosárky a demižon. Stárci mají klobouk zdobený zeleným asparátem a mají košili, tzv. *červenicu*. Dívky v sobotní den oblékají *jupku*, *fjertúšek* bez *kaniček*, černou *sametku*, čižmy a šátek, jenž ovšem nemají na hlavě, ale na zádech a obvázan kolem krku.

¹²⁹ Rozhovor autora s Kateřinou Radochovou (nar. 1992), Ostrožská Lhota, dne 10. 1. 2017.

Stárky mají šátek se *střapkama*, aby byly rozeznat od ostatních dívek. Vlasy mají uvázané do copů a zakončeny mašlí.

Neděle je v obci hlavní hodový den. Chasa se schází ráno ke mši. Kostel je jediné místo, kde smějí mít i ostatní dívky na hlavě čepení, u hodové muziky jen stárka. Dalším viditelným rozeznáním stárky je přední sukneň. Stárka si obléká honosnější sukni z ornátu, ostatní dívky z brokátu. Po mši se chvíli zdržují u kostela, kde si zatančí a zazpívají, pak se rozchází k obědu a kluci vyzdobit taneční parket chvojím. Kolem jedné hodiny odpoledne se chasa sejde u obecního úřadu, odkud je podstárkem zavedena za doprovodu hudby k mladšímu stárkovi. Podstárka si volí stárek. Tak jako předchozí den, kluci vyzvedávají své taneční partnerky u jejich domů.¹³⁰ Ve dvojstupu se jde nejdříve k mladšímu stárkovi. Chasa se shromáždí přede dveřmi a zpívá:

/: Kdybych já byl selským synkem, napájál bych dívča vínkem :/

/: ale že su z chalúpečky, nemám ani gořalečky:/

/: Kdyby nebylo svítalo, bylo by ně dívča dalo :/

/: do šátečka červeného rozmarýna zeleného :/

Lopatovi (doplňuje se příjmení aktuálního stárka) – synové mají čižmičky nové,

/: podkověny z ocele, hraj, muziko, vesele :/

Lopatovy děvčata mají čižmy ze zlata,

/: podkověny z ocele, hraj, muziko, vesele :/

Štyry bily, pět bilo, milěj doma nebylo

/: žala ona travičku v tom zeleném hájíčku:/

Poté podstárek praví:

„Zastav sa chaso, muziko, přestaň hrát a počívajte, co vám budu povídat. Došli sme k tomuto domu, lebo v něm šikovného šohajka majú. A že je to šohaj poctivý a milý, proto sme ho za mladšího stárka zvolili. Mladší stárku! Otvíraj vráta! Došla pro tebe tá lhotecká chasa! Ideme si pro tebe s muzikú a výskáním a hned ti naše přání vyslovím – aby sas s nama ke stárce pro právo vydál a veselo s nama vínko popíjál.“ Mladší stárek odpovídá: *„Milá chaso, muziko, chlapani a děvčice, za důvěru a pozvání vám děkuju ze srdce. Vašemu přání vyhovím a pro právo ke stárce sa s vama vypravím, ale počkajte ešte chvílku, vypijeme vína sklenku, aby sa zpěv a výskot rozléhál celú dědinú a pozdravil stárčinu rodinu!“* Následně chasa vytvoří na silnici kruh a stárek má sólo se svými rodiči. U domu se chvíli zatančí, chasa dostane pohoštění, které je roznášeno i mezi ostatní

¹³⁰ Rozhovor autora s Kateřinou Radochovou (nar. 1992) a záznamy autora z hodů, Ostrožská Lhota, dne 10. 1. 2017.

přihlížející, a mladší stárek nyní vede průvod k mladší stárce. U domu mladší stárky se zpívá:

*Ideme, ideme, ja chodníčka nevíme, dobří lidé vijú, ja oni nám povijú.
Povězte nám, lidé, ja kady je tá cesta, ideme, ideme, ja od Hradišťa města.
Pěkně vás prosíme, ja pusťte nás do síně, ze síně do izby, ja aby sme nezmrzli.*

*Chodili chlapci k nám, že černé oči mám,
/: ale už nechodá, chodá do Hovorán :/
Vy chlapci nevíte, proč vy nechodíte,
/: a já mám rukávce hedvábem vyšité :/
Oči černé, černé, sú oči nevěrné,
/: aj ty najčernější, sú najfalešnější :/¹³¹*

Slovo si bere mladší stárek se slovy: „Zastav sa chaso, muziko, přátelé, nech si já zavýsknu vesele! Došli sme k tomuto domečku, lebo v něm majú šikovnú cérečku. Naša chasa si ju za mladší stárku zvolila, aby nám hodové právo rozmarýnem omašlila. O vydání tohoto práva ťa žádám a iného nemám, enom nech sú ty naše lhotské hody veselé a žádné tváře ať dnes nejsú kyselé!“ Stárka vychází ze zádveří domu s rodiči i hodovým právem a praví: „Milý stárku, milá chaso, všeci známí, děkuju vám za pozvání a zříkat nebudu sa stárkování. A toto právo tobě aj chase dávám do opatrování. Výskajte a zpívajte, popíjejte do sytosti, enom na hody nikomu nepolamte kosti! Ať sa každý enom zdoví, jak veselé sú ve Lhotě hody!“ Stárek si připije vínem se stárkou, rodiči a před domem zatančí společné sólo. Po pohoštění v domě stárky odvádí mladší stárkovský pár chasu ke staršímu stárkovi. Před jeho domem se zpívá:

*Budú hody, budú hody na dědině, ten náš stárek leží celý v rozmarýně,
/: v rozmarýně aj ve víně, budú hody na dědině :/
Ty náš stárku, vyjdi z domu na ulicu, zlatý kočár poveze ťa za děvčicú,
/: za tú tvoju Maryjánkú, co je dneskaj našú stárkú :/*

- 1. Lhotecký stárku, neléhaj v járku u cesty,
radši si lehni u Maryjánky, nevěsty.*
- 2. Ej ty Mařenko, Mařko, Mařenko, neplač už,
on už nepije, enom sa bije, bude muž.*

Mladší stárek se ujímá slova a praví: „Přestaň muziko, zastav sa, chaso milá, v tomto domě náš starší stárek bývá. A že je to šohaj poctivý a milý, proto sme si ho za staršího stárka zvolili. Dneskaj je naším stárkem, možná za rok bude ináč, nebude

¹³¹ Rozhovor autora s Kateřinou Radochovou (nar. 1992), záznamy písní od Ludmily Hájkové (nar. 1956) a záznamy autora z hodů, Ostrožská Lhota, dne 10. 1. 2017.

slobodný, bude z něho ženáč. Šak kolik je u nás děvčic, vsecky by ho chtěly, že je šohaj převeselý. Otvíraj, stárku, otvíraj vrata, došla pro tebe tá lhotecká chasa, aby sas nezříkál stárkování a na hodovú muziku přijál naše pozvání. Ke starší stárce pod' hned s nama, ať naša muzika má dvě práva!“¹³²

Starší stárek odpovídá:

„Vítám vás, chaso, známi, přátelé, pro vseckých ať sú ty naše hody veselé. Vítám aj přespólní hosty a přeju jim veselí do sytosti. Děkuju vám za vaše pozvání a přijímám ho bez rozmýšlení. Tak jak sa nezříká šohajek milování, tak já sa nezříkám tohoto stárkování. A než sa ke stárce pro právo vypravíme, všeci si spolem připijeme. A včil hore sklenky! Napijme sa zhluboka, nech sú ty naše hody veselé aj ode dneška do roka!“ Starší stárek si připije s mladším a rodiči a taktéž má před domem sólo. Následuje občerstvení a odchod ke straší stárce. V čele kráčí starší stárek, za nimi mladší stárce, muzika, hodová chasa a ostatní lidé. U domu starší stárky se zpívá:

/: Hore dědinú chlapci chodijú a oni idú k nám :/
/: naša světnička nezametená, co oni řeknú nám :/
/: Mamičko milá, vy ste rozumná, vyjděte chvílku ven :/
/: s něma postojte, porozprávajte, než já zametu zem /
/: Zem sem zamétla, smetí vynésla a oni nejdú k nám :/
/: klobúk stočený, očka sklopený, on sa na mě hněvá/

Kdyby černé očenka a červené líčenka
v krámoch prodávali, v krámoch prodávali.
Věru by jich děvčatom, věru by jich děvčatom
chlapci kupovali, chlapci kupovali.
Ale černé očenka a červené líčenka
v krámoch neprodajú, v krámoch neprodají,
protože jich kramáré, protože jich kramáré
sami rádi majú, sami rádi majú.

Starší stárek u starší stárky praví: „Muziko, zastavme sa u tohoto domečku, lebo v něm majú šikovnú cérečku. Že je to děvčica hodná a milá, proto si ju naša chasa za starší stárku zvolila, aby nám hodové právo rozmarýnem omašlila. Hej, starší stárko, pusť nás do vašeho domu, nech si dobrým vínkem přiřukneme spolu. Než sa do hodování dáme, o vydání práva ťa prosíme! A na hodovú muziku přijmi naše pozvání a nezříkaj sa stárkování!“ Starší stárka odpovídá: „Vítám vás, chaso, aj strárce velice, že ste ně došli pozvat k téj hodovéj muzice. Za stárků zvolení vám děkuju, zříkat stárkování sa nebudu.

¹³² Rozhovor autora s Kateřinou Radochovou (nar. 1992), záznamy písní od Ludmily Hájkové (nar. 1956) a záznamy autora z hodů, Ostrožská Lhota, dne 10. 1. 2017.

Tobě, stárku, dávám do opatrování právo, hled', aby sa do špatných ruk nedostalo! A včil hodujme, zpívajme, přátelé, ať sú ty naše hody veselé!“ Starší stárek odpovídá: *„Neboj sa, ty stárko, právo uchránime a na tvoju starosť a zdraví pripijáme!“*¹³³

Stárka předá právo staršímu stárkovi, připijí si na zdárný průběh hodů i s rodiči a zatančí všichni v kole sólo. Hodová chasa má připravené pohoštění u všech stárků a stárek v průjezdech domů či na dvoře. Stárkovským párům pomáhá s přípravou i nabízením přihlížejícím obyvatelům a hostům širší rodina. Nyní, když chasa vyzvedla ze svých domů všechny stárky, kráčí za bujarého výskotu, zpívání a cifrování k obecnímu úřadu, kde je už čeká starosta obce i s manželkou. Ihned, jak dohraje hudba, začíná chasa zpívat:

/: Ty lhotecký purkmistře, :/ /: slubovals ně velice :/

/: Že ně svoju dcéru dáš, :/ /: že ně na vojnu nedáš:/

Lhotecká šenkérko, dobře sa měj,

lhoteckým šohajkom vínka nalej,

/: nalej jim ho, podaj jim ho, šak majú peníze, zaplatí ho :/

Proč ty nám, šenkérko, nenaléváš,

půjdem ťa žalovat na kancelář.

/: Na kancelář, mezi pány, budeš mět, šenkérko, oplétání :/

Starší stárek se ujímá slova starostovi praví: *„Vážený pane starosto! S muzikú sem ideme v tuto hodinu, abyste přijal na hody pozvání s celú rodinú. Pod'ťe s nama na hody tancovat, zpívat a dobré vínko popíjat. Zároveň vás o povolení žádáme a slubujeme, že ostudu neuděláme!“* Starší stárka dodává: *„Připijte s nama vínečka na veselé hodování a ze srdce přijměte to naše pozvání!“* Starosta rozvine pergamen, na kterém jsou sepsány hodové artikule a čte: *„Milá chaso, milí stárce, děvčice aj chlapci! Práca už je dodělaná, hody nachystané, groš vás hřeje v kapsy, ale dyž majú byt hody a také že budú, tož nesmíte enom chlpat, zmýšlat na paskudu! Na obecním, v hospodě či u jiného ptáčka, dodržujte desatero tak, jak od panáčka!“*¹³⁴

Za prvé sa řádně chovat, né jak mladí blázni,

budú na vás hledět lidé, Lhoťané aj přespolní!

Za druhé si vypočujte starěj múdrej rady,

že gořalka nepasuje s vínem dohromady!

Za třetí sa hled'ťe k cérkám pořád slušno chovat,

¹³³ Rozhovor autora s Kateřinou Radochovou (nar. 1992), záznamy písní od Ludmily Hájkové (nar. 1956) a záznamy autora z hodů, Ostrožská Lhota, dne 10. 1. 2017.

¹³⁴ Tamtéž.

ať nemosím napomínat lebo zakračovat!
Za štvrté si právo hľadajte, jak dyž oko v hlavě,
lebo jak vám ho kdo smýkne, tož je po zábavě!
Za páté sa nepobijte pro nějakú drobnú pletku,
ať nemosíme hľadat doktora, nech spraví žebro či lopatku!
Za šesté připomínám zavčasu a zkraju,
nech muzikantom při muzice trůby nevysychajú!
Za sedmé u hospodského pijte enom s mírú,
a za svoje, kolik gdo má, a né na sekeru!
Za osmé sa chovajte aj ke starším ľudom slušně,
ste přeca šikovní chlapci a né malí šušně!
Za deváté nezapomeňte, že aj dyž je sláva,
zítra řádný člověk zas do práce stává!
Za desáté, a nakonec pozdvihněte flaše,
podme na to, chaso mladá,
protože čí sú hody? – Naše!!!
Čí sú dluhy? – Starostovy!!!¹³⁵

Po těchto slovech si starosta připijí se stárky a stárkami, předává pergamen do schránek, které přinesli stárce. Ti pak vyzývají starostu a jeho manželku ke společnému tanci jako u domů stárků. Po krátkém zastavení u obecního úřadu všichni odchází průvodem na hřiště, kde bývá hodová muzika. V čele je nesen znak a prapor obce.

Na hřišti se právo, znak a vlajka obce dávají na čestné místo na podium a před zraky všech, aby snad někdo nemohl právo ukradnout. Hodová chasa sedí pod podiem v čele parketu. Starosta přivítá domácí i přespolní a hodová chasa předvádí tance, jež jsou za řadu let neměnné a typické pro tuto oblast (viz výše). Následně probíhá volná zábava až do nočních hodin. Během dne se veřejně děkuje rodičům za jejich vychování a možnost být stárkem. Mají zde stejně jako v průběhu dne určená vlastní sóla. Hody jsou stále nejdůležitějším svátkem v roce, což dokazuje i hojná návštěvnost těchto slavností. Kolem půlnoci, některé roky i později, vezmou stárce z podia právo a s celou chasou obchází za pochodu po tanečním parketu dokola. Kapela odehraje poslední skladbu a hodová

¹³⁵ Hodové artikule, čtené starostou obce při předávání práva. Vlastní záznam autora.

chasa doprovází již za vlastního zpěvu dívky – stárky domů, aby v pořádku uložily právo a nikdo jim ho nevzal.¹³⁶ (viz Příloha 21)

3.6 Poutě ke sv. Antonínovi

Sv. Antonínek, jak se kopci nad Blatnicí říká, je pomyslným středem obcí Ostrožska. Kapli nechal postavit roku 1668 kníže Hartman z Liechtensteina. Jeho otec Gundakar koupil ostrožské panství od Ferdinanda II. Poutní místo pravidelně navštěvovali obyvatelé nejen Ostrožska, ale i vzdálenějších vesnic. Do dnešních dnů je toto malé, lidové poutní místo oblíbené svou malebností a umístěním v krajině. Sv. Antonína mají lidé v oblibě jako patrona ztracených věcí, zamilovaných, snoubenců či bezdětných manželství. Lidé sem přicházeli s prosbou za vláhu, dobrou setbu i sklizeň. Během roku zde bývá několik poutí, z nichž nejvýznamnější je v červnu po svátku sv. Antonína a děkovaná krojová poslední neděle v srpnu. Během roku sem putuje nespočet poutníků a každou neděle jedna z obcí v blízkosti poutního místa. Do 2. světové války lidé chodili na poutě pěšky nebo na vozech. Oblíbené byly poutě mužů, konané ke konci 19. a počátku 20. století. V zadní části kaple byly umístěny tabulky s vyslyšenými prosbami a na dveřích vyryty prosby převážně blatnickými obyvateli.

Při poutích se striktně dodržoval poutní pořádek. V čele chodívali ministranti s křížem a svícemi. Za nimi kráčely děti, dívky a mládenci, následoval předzpěvák neboli starší bratr, muzikanti, kněz a ostatní ženy. Bývaly nesené korouhve svatých a různé praporce či insignie spolků a cechů dané obce. Cesta poutníků začínala v kostele krátkou pobožností nebo mší svatou. Při odchodu zvonily zvony a hlavní funkce se ujímal předzpěvák, jenž předříkával, předzpěvoval a střídal vhodně zpěv, modlitby a odpočinek. Po cestě se zastavovalo u kapliček a křížů ke krátké modlitbě a načerpání sil. Poutníkům vycházel z kaple vstříc sám kněz nebo jich vítalo zvonění z kaple. První kroky poutníků směřovaly ke studánce s léčivou vodou, kde se událo několik uzdravení v 18. století, a na mši svatou. Po náboženských úkonech se lidé vrhli na světské. Chodilo se

¹³⁶ Rozhovor autora s Kateřinou Radochovou (nar. 1992), Ludmilou Hájkovou (nar. 1956) a záznamy autora z hodů, Ostrožská Lhota, dne 10. 1. 2017.

po poutních prodejcích, někdy bývali lidové muziky či se muži zastavovali ve vinných sklepech pod kopcem. Z kopce se odcházelo až v pozdních odpoledních hodinách.¹³⁷

Kopec sv. Antonína proslavil malíř Joža Úprka svým obrazem Pout' u svatého Antonínka, jenž byl oceněn na Salónu pařížských umělců v Paříži. Blatnická hora nepřitahovala jen významné národopisce, kteří obdivovali pestrost a zvyky zdejších obyvatelů, ale poutě se stávaly dějištěm několika manifestací tlumočící národnostní požadavky ke konci 19. století nebo proněmecké manifestace 14. června 1941.¹³⁸ Poutě jsou i dnes hojně navštěvovány a obzvlášť během poslední srpnové neděle můžeme spatřit mnoho krojovaných. (viz Příloha 22)

3.7 Dušičky

Lidový název *Dušičky* označuje svátek, jenž se ve společnosti ujal více než oficiální název dle církevního kalendáře *Vzpomínka na všechny věrné zemřelé*. O den dříve se slaví Slavnost *Všech svatých*, jež se původně slavila v květnu. V 9. století za papeže Řehoře IV. byl svátek přenesen na 1. listopad nejspíše proto, že v květnu nebylo mnoho potravin k bohaté oslavě. Podle jiných teorií měl tento svátek překrýt pohanský svátek, kdy Keltové obřadně uctívali mrtvé a taktéž začátek roku.¹³⁹ Vzpomínku na všechny věrné zemřelé zavedl benediktinský opat z Cluny roku 998.¹⁴⁰

K svátku se připravovaly věnce z mahonie, krušpánku, chvojí i živých chryzantém, které se věšely na kříže. V tento den bývala sloužena mše svatá za zemřelé, o kterých si lidé mysleli, že se na ní shromažďují. V městských rodinách se častěji kupovaly umělé věnce s umělými květinami a v době dušiček se konaly dobročinné sbírky ve prospěch sirotků. Sirotci i žebráci chodili po domech a modlili se za lidi.¹⁴¹ Dostávali mouku i peníze.¹⁴² V Ostrožské Nové Vsi se nosila do kostela po mši svaté

¹³⁷ MAŇÁK, Ondřej. *Religionistický pohled na pout' k sv. Antonínkovi*. 2015. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Dušan Špiner.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015, s. 172.

¹⁴⁰ *Denní modlitba církve: ranní chvály, modlitba uprostřed dne, nešpory, modlitba před spaním*. 4. vyd. v KN. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 1581.

¹⁴¹ Doloženo ve Veselí nad Moravou

¹⁴² NEKUDA, Vladimír, ed. *Veselsko: město Veselí nad Moravou*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1999, s. 175.

mouka pro žebračky sedící v zadní části kostela.¹⁴³ Dodnes se na mnoha místech, např. v obci Blatnička, označuje předsíň kostela slovem žebračka. I v dnešních dnech jsou hřbitovy na Ostrožsku bohatě zdobeny živými květinami, které pěstují od jara především starší generace. Na hřbitov či pobožnost přichází v těchto dnech zapálit svíčky i lidé, kteří nejsou pravidelnými návštěvníky kostelů.

¹⁴³ ČOUPEK, Jiří – PhDr. GALUŠKA Luděk – NOVOTNÝ Gustav, et al. *Ostrožská Nová Ves: Z dějin Nové Vsi a Chylic*. Uherské Hradiště: JOKER, 2001, s. 262.

4 Tradice nevázané na cyklus

Během roku se konaly obřady, které se nevztahují k žádnému cyklu a byly konané po celý rok. V následující kapitole zmiňujeme tradice vztahující se k narození, svatbě a smrti, které se vyznačovaly také bohatou obřadností.

4.1 Narození dítěte

Narození dítěte bývalo tak jako dnes důležitým okamžikem v životě rodiny. Přestože se většina zvyků vztahovala k matce, neprokazovala se jí žádná zvláštní úleva jako dnes. Žena pracovala až do posledních dnů před porodem a stávalo se, že porodila venku na poli. Před porodem se nesměla vystavovat leknutí a pohledu na požár, jinak by zůstalo dítěti tmavočervené znamení na tváři – *lizanec*. Taktéž se nedoporučoval pohled na ošklivé lidi, aby se v nich žena nezhlédla a dítě nebylo podobné danému člověku. Znamé je rčení: „*Když bolí zub, bude to kluk; když stolička, bude to děvčička.*“¹⁴⁴

Smrt dětí byla ještě do 50. let minulého století běžnou věcí. U porodu bývaly kromě příbuzných žen porodní babky, nahrazující funkci lékařů. Často se řemeslo dědilo z matky na dceru. Porodní babka byla důležitá nejen při porodu, ale i následujících několik dní, kdy chodila dítě koupat. Nechyběla u křtu a úvodu. Za svoje služby dostávala výslužku a každý den musela být pohoštěna něčím jiným.¹⁴⁵ Žena musela po dobu šestinedělí být v koutě světnice, který byl kryt z jedné strany bílou plachtou. Její funkce byla ochranná a žena nesměla vycházet, aby nepřivolala bouřku. Odtud máme označení šestinedělky – *kútnica*. Tento zvyk se povětšinou udržel na vesnicích do 20.–30. let minulého století. Ve Veselí nad Moravou zanikl během 2. pol. 19. století. Během šestinedělí mohla rodička ven pouze s růžencem, avšak musela být do klekání doma, aby jí dítě někdo nevyměnil. Do obřadu úvodu byl růženec položen na peřince dítěte. Nechyběla v dosahu svěcená voda, kterou matka při odchodu dítě pokropila.¹⁴⁶

Druhý den po porodu se dítě křtilo, většinou bez matky. Kmotřenci bývali sourozenci rodičů, v případě, že sourozence neměli, volali se bratřanci a sestřenice. Pokud

¹⁴⁴ ČOUPEK, Jiří – PhDr. GALUŠKA Luděk – NOVOTNÝ Gustav, et al. *Ostrožská Nová Ves: Z dějin Nové Vsi a Chylic*. Uherské Hradiště: JOKER, 2001, s. 232–233.

¹⁴⁵ ČOUPEK, Jiří – PhDr. GALUŠKA Luděk – NOVOTNÝ Gustav, et al.: c. d., s. 233.

¹⁴⁶ NEKUDA, Vladimír, ed. *Veselsko: město Veselí nad Moravou*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1999, s.167.

byli kmotřenci svobodní, nesměli jít sami, ale vždy v doprovodu bratra či bratrance. Ke křtu, jenž býval krátkou záležitostí, nesla dítě ke kostelu i zpět porodní babka a až v kostele bylo předáno kmotřenci. Děvčátko muselo mít kmotru, chlapec kmotra. U křtu držela kmotra dítě v *úvodnici*.¹⁴⁷ Poté proběhlo zapsání dítěte na fáře do matriky a krátké pohoštění u čaje, božích milostí či jiných buchet v domě rodičů. Po následující dny chodily navštěvovat ženu příbuzné a vždy přinesly nějaké jídlo. Kmotřenka se obzvlášť starala. Přinášela několikrát celý oběd a sladkou kořalku, aby se žena vyčistila. Kmotřenku každý ve vesnici poznal. Jídlo nosilo v košíku na zádech, který měla přivázaný bílým ubrusem k tělu, konvičku s polévkou v ruce. I když kmotr či kmotra chodili do domu rodičky již před porodem a vědělo se, že budou kmotry, nesmělo chybět oficiální pozvání v podobě návštěvy. Být kmotrem bylo pro každého čest.¹⁴⁸

Dalším obřadem, který souvisel s vítáním dítěte, byl *úvod*. Jednalo se o slavnostnější zvyk, u něhož už bývalo široké příbuzenstvo. Zatímco u křtu rodička být nemusela, tady už to bylo nutností. Po 2. světové válce splynul obřad úvodu se křtem v jeden den. V den úvodu přicházela porodní babka do domu rodičů, kde oblekla dítě. Poté přišla kmotřenka s úvodnicí. Nebyla-li vdaná zastoupila ji starší vdaná žena z rodiny. Úvodnici nemíval každý a po 2. polovině 20. století se tento prvek vytratil.¹⁴⁹

4.2 Svatba

Po vzájemné domluvě mladých snoubenců, kteří si řekli, že by se mohli vzít, následovaly námluvy. Ženich oznámil rodičům nevěsty: „*Strýčku a tetičko, nebudete-li mět nic proti tomu, došel bych zítra s našima.*“ Chlapec směl do domu nevěsti po delší známosti, dívka až v týdnu před svatbou, někdy poslední den. Na námluvách se ztvrzoval majetek, jež měli ženich s nevěstou dostat od svých rodičů, bydlení, užívání společných věcí apod. Pokud vše dopadlo v pořádku, domluvili se a vzájemně si připili. Někdy na námluvy chodil i někdo z příbuzných – kmotr.¹⁵⁰

Po tři neděle byl ohlašován sňatek na hrubé mši. Den ohlášek byl spjat se zvaním příbuzných na svatbu. Jednu neděli se zvalo přespolní, druhou zase domácí. Dříve chodili

¹⁴⁷ Vyšíváná obřadní plachta.

¹⁴⁸ NEKUDA, Vladimír, et al.: c. d., s. 167.

¹⁴⁹ Rozhovor autora s Anastázií Minaříkovou (nar. 1932), Blatnička, dne 26. 11. 2017.

¹⁵⁰ PLAČKOVÁ, Marie. *Hlucká svatba*. Městská knihovna v Hluku, Město Hluk. LK Print, 2011, s. 4.

budoucí manželé zvat každý sám, od 30. let 20. století. společně. Kromě budoucích manželů chodil zvat i družba¹⁵¹ „*Nemějte nám za zlé, že jsme do vašeho příbytku vstúpili. Není to z vůle naší ani vaší, je to z vůle pana ženicha a nevěsty a jejich svatebních rodičů. Oni vás nechajú pozdravovat a zvu vás, abyste sa všeci vypravili na tú jejich svatbu, ráno do kostela na mšu svatú, potom k snídani a na celý deň.*“ Zvaní družbú se zachovalo též do 30. let., ale jejich funkce nezanikla. Každý pozvaný přinesl před svatbou do domu nevěsty aspoň jednu slepici, máslo, cukr, vejce či tvaroh a ženy z příbuzenstva pomáhaly s přípravou. Den před svatbou se od brzkých hodin pekly vdolečky, pařily a kuchaly se slepice. Svatebním dnem bývala středa. Den před svatbou chodili večer muzikanti a mladí vyhrávat *svícu*. Přišli se rozloučit se svobodou, popřát do manželství, zahráli několik skladeb před domem a byli pozvaní dovnitř k pohoštění.

Brzo ráno se *zapantlovala* nevěsta, družičky byly *zapantlené* už od večera, tudíž musely spát v sedě. Ve svatební den musela nevěsta se ženichem obejít znovu pozvanou rodinu v obci a připomenout, aby se nezapomněli vypravit. K domu ženicha se sešla jeho část rodiny, muzikanti a starší družba s mladší družkou. Ženich před odchodem odprošoval rodiče těmito slovy: „*Mamičko a tatičku, děkuju vám za vychování a prosím vás o otcovské požehnání.*“¹⁵² Poté se vydal pěšky průvod k nevěstě, pokud byla ze stejné vesnice. U domu probíhalo vzájemné dohadování, zda vpustit ženicha dovnitř. Po krátkých peripetiích a výmluvách byli svatebčané vpuštěni dovnitř ke krátkému pohoštění. Ženich s nevěstou zde prožívali jeden z nejdojemnějších obřadů svatby. V místnosti, kde byli pouze rodiče a *družbové* probíhalo odprošování. Říkání se neslo v tomto duchu: „*Mamičko a tatičku, já vás prosím pro Ježíše Krista, jeho hořké umučení, lesti sem vám, kdy ublížila, abyste mně odpustili, svaté požehnání dali, kdyby sa ně špatně vědlo, k sobě ně vzali.*“¹⁵³ Poté děkoval ženich za nevěstu a také prosil o požehnání do manželství. Otec jim odpověděl: „*Nejmilejší děti, my vám upřímně vinšujem a žádáme od Pána Boha jeho sv. požehnání. Zdraví, svornost a lásku manželskou vám přeji, abyste ku cti a chvále Pána Boha, rodičům, přátelům a sobě samým spokojeni byli.*“ Matka žehnala slovy: „*Má dcero, co činiš a dál konati míniš, jak těla libosti, tak zběhlé těžkosti*

¹⁵¹ Družba byl hlavním svatebním funkcionářem, jakýmsi ceremoniářem, řídícím celý průběh svatby. Jeho úloha vyžadovala znalost celého svatebního obřadu, schopnost přednesu svatebního říkání i smysl pro vytváření dobré nálady.

¹⁵² ČOUPEK, Jiří – PhDr. GALUŠKA Luděk – NOVOTNÝ Gustav, et al. *Ostrožská Nová Ves: Z dějin Nové Vsi a Chylic*. Uherské Hradiště: JOKER, 2001, s. 240.

¹⁵³ Rozhovor autora s Marií Kubíkovou (nar. 1934) a Anastázií Minaříkovou (nar. 1932), Blatnička, dne 3. 12. 2017.

srovnávej a snášej stále, a to všechno k Boží chvále. Vy, pane zeti, až vám Bůh dá děti, péči o ně mějte, aby Boha ctily, vás poslušni byly. Sám jim příklad dejte, neboť kdo chce Boha ctíti, musí vždycky čisté srdce míti.“¹⁵⁴

Svatební průvod měl striktní pořádek. Nejprve šly děti, za nimi muzika, mládenci, ženich s družbou, pak nevěsta s družičkami, ostatní svatební hosté a v závěru rodiče. Po obřadech v kostele se šlo do domu, kde měli novomanželé bydlet. Říkalo se, že si tam nesou požehnání. Před obědem znovu obcházel ženich s nevěstou především kmotry a zvali je k obědu, který býval kolem jedné hodiny. Po obědě se odebrali mladí do hospody, kde probíhala muzika až do večerních hodin. Ostatní svatební hosté zůstali k pobavení v domě. Ke zpěvu jich doprovázel harmonikář. K večeru se všichni vraceli zpět k domu hostiny k *házení do koláča*.

Starší družba přivedl nevěstu ke stolu, poté před ni položil koláč a na ostatní se obrátil slovy: „*Rychle, chaso, rozestupte sa, starší družba koláč nese. Rozestupte sa na dvě strany, jako v letu kavky, vrany. Poctiví hosté, horní, dolní, domácí aj přespolní, poctiví družbové a družičky, poctiví mládenci a panny, poctiví otcové a mamičky, kdybyste věděli, jaká sa stala naší nevěstě škoda. Když šla z města, ztratila dvě sta, když šla z Nivnice, ztratila dva tisíce. Proto vás prosí a žádá, ne ona, ale já na místě jejím, abyste jí byli nápomocni – trojníčkem, stříbrňáčkem nebo zlatým dukátem, dle možností vaší.*“¹⁵⁵ Začala se zpívat typická píseň, která postupně vyzvala všechny k házení:

/: „Hrajte ji, hudci, hrajte jí, :/

/: a vy, ženichu, hažte jí. :/

/: Hažte jí, hažte vesele, :/

/: Ať sa jí srdce zasměje.“ :/

Ženich přistoupil ke koláči, vhodil třikrát peníze se slovy: „*Toto ti nevěsto hážu pro Boží požehnání, toto pro svornost a lásku a toto nedávám, ale enom poččávám*“

/: Hrajte ji, hudci, hrajte dál, :/

/: my vám děkujem za ten dar. :/

Následně se znovu zpívalo s vyzváním dalších členů rodiny a ostatních svatebčanů. Každý při házení pronesl vtipnou průpovídku jako ženich. Po vystřídání všech vstala

¹⁵⁴ Rozhovor autora s Marií Kubíkovou (nar. 1934) a Anastázií Minaříkovou (nar. 1932), Blatnička, dne 3. 12. 2017.

¹⁵⁵ ČOUPEK, Jiří, PhDr. Luděk GALUŠKA, Gustav NOVOTNÝ, et al.: c. d., s. 245.

starší družička, zaťukala o talířek, aby se všichni utišili, a pravila řeč, kterou uměla z paměti: „*Přátelé milí, domácí, přespolní, já vás prosím o maličké utišení a mé řeči vyslyšení, abych novomanželům, našim milým přátelům, projevila vroucí přání, by jim Bůh dal požehnání. Již se stalo. Vy jste svoji. Nelze více rozpojiti, co kněz spojil. Váš sňatek, po němž touha vaše dosud plála, již před Bohem je posvěcený. Jaké svaté okamžiky to byly, když jste spolu před oltářem stáli, ruce sobě podávali a do stavu manželského vstupovali. A vy, pane ženichu, jako Bůh dal Adamovi v Ráji Evu k radosti, tak i vám dal sličnou ženu, byste s ní žil v blaženosti. A vy, paní nevěsto, dbejte o to, by sa na vás vyplnilo, co o dobrých manželkách je psáno: předně Boha, pak muže svého ctíti, a tak budete spokojeně žíti. Buďte mu povolná ve všem, pak budete zlatým sloupem v domě vašem. Abych sa já děle nebavila a vám ještě pověděla, co ten koláč na té míse znamenati má: To je dar Boží, od Boha požehnaný, od pečlivých rodičů obstaraný, od pana staršího družby na stůl přinesený a mně do ruky daný. To znamená, že naše paní nevěsta dnešního dne svou svobodu opustila a do stavu manželského vstoupila. Vaše paní nevěsta mě prosí, abych vám všem, mládencům a pannám, poděkovala, že jste ji velkou radost projevili, když jste ji do chrámu Páně doprovodili. Hrky, hrky, patáky, proměňte sa v dukáty, a ty, nevěsto, podrž klín, ať ti je tam vhodím, nechť je do roka dcera nebo syn.*“¹⁵⁶

Nevěsta po vysypání peněz do klína, dala zpět několik peněz do mísy pro staršího družbu a mísu předala mladší družičce. Ta pravila staršímu družbovi: „*Družbičko červený, milý, tato paní nevěsta ti posílá groš bílý. Bude-li více, bude ženě na střevíce, a bude-li ještě vjec, bude ženě na čepec. A z vás, pane starší družbo, nebude nikdy mládenec, leda někdy starý, šedivý vdovec, protože máte na hlavě pomrvený věnec.*“¹⁵⁷ Družba poděkoval připraveným proslovem, odešel s mísou a přišel s polévkou, kterou první položil na stůl před nevěstu a družičky. Tím začala večeře. V průběhu večeře se provádělo tzv. *chození s výslužkem*, což byl ozdobený chlebový skrojek z chleba. Mládenci museli obejít všechny svobodné dívky a každé, než dali skrojek, pronesli slova v tomto duchu:

*„Když sem já šel okolo hájíčka,
slyšel sem tam zpívat slavička.*

¹⁵⁶ PLAČKOVÁ, Marie. *Hlucká svatba*. Městská knihovna v Hluku, Město Hluk. LK Print, 2011, s. 12.

¹⁵⁷ Rozhovor autora s Marií Kubicovou (nar. 1934) a Anastázií Minaříkovou (nar. 1932), Blatnička, dne 9. 1. 2017.

*Zpíval písničku takovou,
že Jožka Vítek miluje Aničku Botkovu. “*

Dívky si mezi sebou vždy radily, co odpovědět, a také záleželo, zda chovala dívka k onomu mládenci náklonost. Vložila drobnou minci do skrojku a pravila:

*„Já mu zkazuju přes střechu,
že ho mám rači, než pytel ořechů. “*

Nebo

*„Já mu zkazuju přes hájíček,
že je pěkný šohajíček. “*

Pokud dívka neměla zájem, mohla říci:

*„Já mu zkazuju přes roztrhané střevíce,
že moje srdce pro něho netluče. “*

Nebo

*„Já mu zkazuju přes vaječník,
že je enom můj tanečník. “¹⁵⁸*

Po večeři a zvycích, jež se k ní vázaly, odcházela mládež opět do hospody k muzice. Ostatní svatebčané se veselili v domě. V pozdější večer probíhalo odčepení nevěsty a uvázání šátku. Pro nevěstu si po uvázání přišel kupec, který ji chtěl získat. Starší ženy podstrčily kupcovi převlečeného chlapa a potom se mu škodolibě vysmívaly, že co si koupil, toho se má držet. Většinou chodívali ještě pozdě večer novomanželé za mladýma k muzice. Následujícího dne probíhalo převážení peřin a výbavy za doprovodu maškar, které byly velkou senzací pro okolní obyvatele. Svatba probíhala i několik dní a obyčejně končila za týden tzv. *popravkama*¹⁵⁹, na které chodili novomanželé opět ráno zvat.¹⁶⁰ Krojová svatba se všemi dřívějšími zvyklostmi se vidí v dnešní době výjimečně, přesto autor práce jednu zažil. (viz Příloha 20)

4.3 Smrt

Ke smrti se vázalo také několik pověr a obyčejů, jež se držely dlouhou dobu v paměti lidí, byť neměly tak mohutné zastoupení jako u narození nebo svatby. Mezi pověry, které měly být předzvěstí smrti, bychom mohli zařadit houkání sýčka, dlouhé vytí

¹⁵⁸ ČOUPEK, Jiří – PhDr. GALUŠKA Luděk – NOVOTNÝ Gustav, et al.: c. d., s. 247–248.

¹⁵⁹ Hostina, pořádaná po svatbě.

¹⁶⁰ Rozhovor autora s Marií Kubicovou (nar. 1934) a Anastázií Minaříkovou (nar. 1932), Blatnička, dne 9. 1. 2017.

psa a zpěv ťuhýka. Větším strachem pro lidi, než byly tyto pověry, byla smrt bez zaopatření od kněze. Častěji se proto nejprve volal kněz. Kněz chodil s jedním ministrantem, jenž před ním zvonil na zvonečky. Každý tak poznal, že jde kněz zaopatřovat. Někde se setkáváme s termínem, že jdou na *spánembohem*.¹⁶¹ Každý, kdo je potkal, poklekl a čekal, až je kněz mine.¹⁶² Po smrti se otvíralo okno, aby vyletěla duše, kterou si lidé představovali jako mlhu nebo stín. Po smrti se nejprve nechalo zvonit umíráčkem. Zemřelého umyli, případně oholili a oblekli do slavnostních šatů.

V domě se scházely žebračky k modlitbě, za kterou dostávaly *aldamáš*.¹⁶³ Později chodily spíše zbožné ženy z rodiny. U zemřelého hořela stále svíčka – hromnička. Modlení probíhá do dnešních dnů, ovšem již v kostele, bez přítomnosti zemřelého. Pohřeb býval do 2. sv. války ráno a den před pohřbem se chodilo po rodině zvat: „*Tetičko a strýčku, posílá nás tetička..., že im umřela stařenka a pohřeb je zítra ráno. Tož vás prosijú, abyste sa na ňho vypravili.*“¹⁶⁴ V den pohřbu byl zemřelý vystaven pod *návratím* domu, obložený svatými obrázky, případně kvítím. Každý, kdo přišel, pokropil zemřelého svěcenou vodou a přidal obrázek na tělo zesnulého, obrázky nosí lidé dodnes. Pohřby byly hojně navštěvované, z každého domu musel někdo jít. U domu zemřelého se všichni sešli, proběhl krátký obřad, zpěváci pod vedením většinou učitele zazpívali a šlo se ke kostelu. Zemřel-li svobodný, tak byl ustrojen do svátečního kroje jako ženich nebo nevěsta. Vedle rakve pak kráčeli mladí v krojích. Po 2. světové válce chodili za rakví dvě dívky, jedna oblečena v černém se zlomenou svící a druhá v bílém. Nevěsta v černém symbolizovala předčasně ukončený život, nevěsta v bílém, že se mladý nedožil své vlastní svatby a stal nevěstou Kristovou. Mladí v krojích byli zváni i k pohoštění.¹⁶⁵

Po pohřbu pořádají pozůstalí hostinu, již se říká *trachta*. Příbuzní, kmotří a přátelé jsou pohoštěni obvykle gulášem, pečivem, vdolečky a pitím. Na trachtu se nezve, ale chodí. Za zemřelého se dříve držel smutek tím, že po celý rok chodili nejbližší příbuzní – většinou manžel/ka – oblečení v černém. Dnes se tato doba výrazně zkrátila

¹⁶¹ Starší termín pro zaopatření.

¹⁶² Rozhovor autora s Jaroslavem Maňákem (nar. 1937), Blatnička, dne 10.12. 2017.

¹⁶³ Pohoštění.

¹⁶⁴ ČOUPEK, Jiří, PhDr. Luděk GALUŠKA, Gustav NOVOTNÝ, et al. *Ostrožská Nová Ves: Z dějin Nové Vsi a Chylic*. Uherské Hradiště: JOKER, 2001, s. 256.

¹⁶⁵ Rozhovor autora s Jaroslavem Maňákem (nar. 1937), Blatnička, dne 10.12. 2017.

a drží se především u starší generace. Spíše, než chození v černém je stále praktikována absence na společenských zábavách a plesech, pokud je to nedávno od pohřbu.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Vlastní pozorování autora.

5 Pedagogická aplikace tématu v edukačním procesu

V závěrečné kapitole uvádíme příklady aplikace tématu Kulturní tradice regionu Ostrožsko do výuky na 2. stupni základní školy. Ukazujeme zakotvení tématu v rámci RVP ZV a navrhujeme konkrétní ukázkové hodiny.

5.1 Zařazení tématu v rámci RVP

Naše téma by se dalo aplikovat do více vzdělávacích oborů na základní škole. Mezi nejvhodnější se nám jeví vzdělávací obory Výchova k občanství případně Dějepis.

Vzdělávací oblast Člověk a společnost vybavuje žáky, aby poznali dějinné, sociální a kulturně historické aspekty života lidí. Rozvíjí vědomí náležitosti k Evropskému kulturnímu okruhu a snaží se vychovávat k úctě ke kulturnímu prostředí či k ochraně uměleckých a kulturních hodnot. Do vzdělávací oblasti Člověk a společnost řadíme vzdělávací obory Výchova k občanství a Dějepis.¹⁶⁷

5.1.1 Výchova k občanství

V rámci vzdělávacího oboru výchova k občanství se téma kulturní tradice regionu Ostrožsko může zařadit do tematického okruhu Člověk ve společnosti. Konkrétní téma bychom zařadili do učiva naše obec, region, kraj. V tomto učivu je přímo podkapitola s názvem místní tradice. Dále se téma snáze aplikuje v učivu kulturní život – rozmanitost kulturních projevů, kulturní hodnoty, kulturní tradice či návštěva kulturních institucí, muzeí či lidových staveb. V neposlední řadě se téma může uchopit globálně a zařadit pod učivo naše vlast.¹⁶⁸

5.1.2 Regionální výchova

V regionu Ostrožsko, konkrétně ve Veselí nad Moravou jsme se setkali s vyučováním regionální výchovy. Regionální výchovu, jak ji nazývají ve svém ŠVP si vytvořili ze vzdělávacích oblastí Člověk a společnost, Člověk a příroda a Umění a kultura.¹⁶⁹ V ŠVP zařadili regionální výchovu pod vzdělávací oblast Člověk a příroda. Výuka probíhá v devátém ročníku jednu hodinu v týdnu a navazuje na vzdělávací obory prvního stupně – prvouku, vlastivědu, přírodovědu a 2. stupně – zeměpis, výchovu

¹⁶⁷ RVP ZV.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ ŠVP CZŠ Veselí nad Moravou.

k občanství a přírodopis. „Vzdělávací obsah regionální výchovy je tedy utvořen rozšířením, rozpracováním a integrací částí některých vzdělávacích obsahů těchto vzdělávacích oborů:

Zeměpis – Česká republika, Životní prostředí, Geografická výuka

Výchova k občanství – Člověk ve společnosti, Člověk stát a právo, Globální svět

Přírodopis – Základy ekologie

Vzdělávací obsah předmětu je na dané škole rozdělen do tří kapitol:

- **Česká republika – regiony**
- **Místní region – Slovákko**
- **Má obec**¹⁷⁰

Regionální výchova také více rozšiřuje vzdělávací obsah „Česká republika“ se zaměřením na konkrétní region a často bývá využívána k realizaci některých průřezových témat.¹⁷¹ V regionální výchově vidíme také velký potenciál, neboť se zde žáci zabývají regionem, ve kterém žijí, jeho tradicemi a kulturou.

5.1.3 Průřezová témata

„Průřezová témata reprezentují v RVP ZV okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání.“ Rozvíjí osobnost především v oblasti postojů, hodnot a vedou ke vzájemné spolupráci žáků i jejich osobnímu rozvoji. Průřezová témata jsou povinnou součástí základního vzdělávání a na ZŠ jsou vymezena tato témata: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Enviromentální výchova a Mediální výchova.

Jedno z témat, které obsahuje osobnostní a sociální výchova je lidská setkání a vztahy mezi lidmi, což se prolíná celou naší prací, neboť většina tradic je vázána na společenský kontakt. Průřezové téma by mohlo být splněno při rozhovoru pamětníka se žáky o konkrétní tradici na půdě školy nebo na exkurzy.¹⁷²

¹⁷⁰ ŠVP CZŠ Veselí nad Moravou.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² RVP ZV.

5.2 Vyučovací část č. 1 – Hody v naší obci

Téma: Hody v naší obci

Ročník: 9.

Časová dotace: 45 minut

Vzdělávací cíle:

- Žáci budou schopni popsat průběh hodů v obci a budou schopni vysvětlit kdy a proč se hody slaví.

- Žáci budou schopni objasnit funkci stárků a ochotni spolupráce ve skupině.

Hodnoty a pojmy: hodové právo; stárek, stárka a jejich funkce; patron hodů

Metody: řízený rozhovor, výklad, skupinová práce, názorně demonstrační

Vzdělávací pomůcky: dataprojektor, tabule, videoukázka hodů, prezentace fotek, hodové právo, lístečky se slovy

Průběh hodiny:

- Úvod

A) - motivace: krátká video ukázka z hodů konkrétní vesnice. Z portálu youtube.com:

<https://www.youtube.com/watch?v=RKHQcGmwZKo>

B) - Řízený rozhovor – Jakou událost žáci viděli ve videu? Kdo tam byl? Jaká další slova jich napadají se slovem hody? Kdy v obci slavíme hody? Jak je prožíváte doma? Máte slavnostní oběd? Scházíte se s příbuznými?

(15 min.)

- Hlavní část

A) - Stručný výklad učitele o historii a průběhu hodů v dané obci. Učitel ukazuje na prezentaci fotky a přibližuje tím atmosféru a konkrétní obřadní prvky (viz Příloha 23).

- Učitel zapůjčí z obecního úřadu hodové právo, aby si žáci mohli prohlédnout zblízka jeho zdobení a text.

- Učitel promítne fotku hodových stárku vedle fotky jiného páru z hodové chasy. Žáci mají za úkol porovnat tyto dva páry a sdělit, čím je stárkovský pár specifický, jaké má znaky. (viz Příloha 23)

(15 min.)

B) - Skupinová práce – luštění slov

- Žáci dostanou lístečky se slovy, na kterých jsou proházená písmena. Úkolem je rozluštit dané slovo, jež se vztahuje k hodům. (viz Příloha 23)

- Následně proběhne kontrola správně vyluštěných slov. Žáci by měli podat krátký komentář ke slovům.

(10 min.)

• **Závěr**

Shrnutí, co se žáci dozvěděli, kdy a proč se konají hody? Zda se chystají aktivně se podílet na hodech a v letošním roce poprvé tančit?

(5 min.)

5.3 Vyučovací část č. 2 – Exkurze

Téma: Jízda králů, lidové stavitelství a kroje

Ročník: 9.

Časová dotace: 3 hodiny

Vzdělávací cíle:

- Žáci budou schopni vysvětlit, co je to jízda králů, kdy a jak probíhá.
- Budou schopni vyjmenovat, ve kterých obcích se jízda jezdí.
- Popíší hlavní znaky jezdců a krále v Hluku.
- Žáci budou schopni popsat jednotlivé části kroje svého regionu a budou ochotni práce ve skupině.

Hodnoty a pojmy: jízda králů, pážata, vyvolávky, krojové součásti

Metody: výklad, názorně demonstrační: ukázky, předvádění

Vzdělávací pomůcky: případná doprava, instrukce na papíře – co mají žáci přinést na příští hodinu, rozdat v závěru exkurze.

Průběh exkurze

- Úvod
V 8:00 odchod/odjezd do lidových domků v Hluku
- Hlavní část
 - A) Prohlídka lidových stavení v Hluku – Jak žili naši předci.
Ukázka předmětů, pracovních nástrojů, vybavení domu a fotek.
 - B) Shlédnutí videoprojekce o jízdě králů.
 - C) Výklad – vlastní zážitky a specifika jízdy králů v Hluku – průvodce
Prohlídka fotografií z jízdy.
 - D) Rozdělení na skupiny: holky, kluci
Skupinám jsou ukázány jednotlivé části kroje a správně nazvány. Poté je na jednom z dobrovolníků ukázáno, jak se kroj správně obléká.

- Závěr

Žáci mají do příští vyučovací hodiny přinést na půl strany zhodnocení exkurze. Co se jim ne/líbilo, co je oslovilo a co mohli všechno vidět v lidových domcích. Pokusí se zamyslet nad tím, zda to naši předci měli v životě jednodušší, případně co jim chybělo. V úvodu následující hodiny proběhne zhodnocení.

5.4 Vyučovací část č. 3 – Jízda králů a kroje

Téma: Upevnění poznatků z exkurze

Ročník: 9.

Časová dotace: 45 min.

Vzdělávací cíle:

- Žáci budou schopni vysvětlit, co je to jízda králů, kdy a jak probíhá.
- Budou schopni vyjmenovat, ve kterých obcích se jízda jezdí.
- Popíší hlavní znaky jezdců a krále v Hluku.
- Žáci budou schopni popsat jednotlivé části kroje svého regionu a budou ochotni pracovat ve skupinách.

Hodnoty a pojmy: jízda králů, pážata, vyvolávky, krojové součásti

Metody: práce ve skupinách, řízený rozhovor, názorně demonstrační: ukázky

Vzdělávací pomůcky: připravené otázky ke hře, fotky – pár v kroji, dataprojektor, obrázky ke hře: hádej předmět

Průběh hodiny

- Úvod
Zhodnocení exkurze, dojmy a postřehy, odevzdání písemného zhodnocení exkurze.
(10 min)
- Hlavní část
 - A) Didaktická hra: Otázky a odpovědi
Žáky rozdělíme na dvě skupiny, které proti sobě soutěží v otázkách týkajících se jízdy králů. (viz Příloha 24)
(12 min.)
 - B) Práce ve skupinách – Poznej části kroje

Musí být zajištěno, aby ve skupině byli jak chlapci, tak dívky. Každé skupině předána fotka páru v kroji a jejich úkolem je popsat co nejvíce krojových součástí. Poté učitel promítne na tabuli obrázek s popisky, proběhne kontrola a komentář. (viz Příloha 24).

(8 min.)

C) Didaktická hra Hádej předmět

Učitel má v prezentaci připravené obrázky předmětů a pracovních náradí, které žáci mohli vidět v lidových domcích a z nichž některé stále doma mají. Tyto obrázky se odkrývají postupně podle kliknutí na jednotlivé políčko a již utvořené skupiny mezi sebou soutěží v odhalení předmětu, než bude zcela odkryt. Každá skupina si nechá odkryt jedno pole a hádá. Když neví, pokračuje další skupina odkrytím dalšího pole a hádáním.

Můžeme zařadit předměty: troky; žebříňák; máselnice; srdce z koně; prapor, který mají jezdci v čizmách; lidový ornament; ošatka; hmoždír; cep

(10 min.)

- Závěr

Učitel klade závěrečné opakující a shrnující otázky: Kde se jezdí jízda králů?

Ve kterém období? Co je typické pro hluckou jízdu? Kdo je to páže?

(5 min.)

5.5 Vyučovací část č. 4 – Masopust

Téma: Masopust

Ročník: 6.

Časová dotace: 45 min.

Vzdělávací cíle: Žáci budou schopni vysvětlit význam slova masopust, budou schopni objasnit kdy se tradice slaví a budou ochotni vypracovat pracovní list.

Metody: řízený rozhovor, výklad, názorně demonstrační, práce s pracovním listem

Hodnoty a pojmy: masopust, fašank, postní doba

Vzdělávací pomůcky: dataprojektor, tabule, křída, pracovní listy, masky, video z masopustu

Průběh hodiny

- Úvod

Učitel přinese do hodiny dvě odlišné masky a začíná se žáků ptát, zda někdy měli na sobě masku? Co to bylo? Při jaké příležitosti? Kde konkrétně můžeme vidět masky? Žáci mohou chodit psát místa na tabuli. Cílem je žáky navést na slovo karneval a posléze masopust.

(10 min.)

- Hlavní část

A) Napsat slovo Masopust na tabuli, vysvětlení slova – složenina dvou slov. Vysvětlení, kdy a proč se slaví. Slaví se v naší obci? Víte, jak se říká masopustu v naší obci? Viděli jste někdy průvod masek? (viz Příloha 25)

(5 min.)

B) Videokázka průvodu masek, ideálně z dané obce, případně na youtube.com je nepřehledné množství videí.

Okomentování videa. Jaké další masky viděli?

(5 min.)

C) Krátký zápis do sešitu.

(8 min.)

D) Práce s pracovním listem a následná kontrola. (viz Příloha 25)

(12 min.)

- Závěr a shrnutí učiva. Otázky: Co je to masopust? Kdy se slaví? Jak se říká tradici v naší obci? Chodí na fašank někdo z vaší rodiny? Za jakou masku?

(5 min.)

Závěr

V diplomové práci jsme se komplexně zabývali kulturními tradicemi regionu Ostrožsko, jejich původem, slavením v minulosti a současné době. Tradice byly původně vykonávané pro svoji magickoprosperitní funkci, ale dnes většinou pro svůj zábavný obsah utvářející společenský život v dané komunitě. Do popředí se tedy dostala funkce sociální, estetická a zábavná.

V první kapitole jsme se zaměřili na specifika regionu, jež vedly k uchování tradic do současné doby. V první řadě vesnice spojuje styl oblékání a ostrožský kroj řadíme do oblasti Dolňácka, konkrétně pod uhersko-ostrožský okrsek. Významnou úlohu v regionu hráli Liechtensteinové, jenž koupili Ostrožské panství roku 1625 od Ferdinanda II. V té době bylo v regionu katolíků menšina. Jako rozhodní katolíci ihned začali s upevňováním katolicismu. Podporovali výstavbu kostelů, vznik farností či nechali postavit poutní místo sv. Antonínka. V roce 1721 nechali vybudovat zvonice v obcích, kde nebyl kostel. Za jejich vlády došlo k upevnění katolicismu a posílení tradic souvisejících s křesťanstvím.

Na uchování a předvádění tradic se zasloužila na počátku 20. století Moravsko-slovenská společnost, která organizovala vlastenecká shromáždění a národopisné slavnosti. Později za protektorátu byla společnost přejmenována na Národopisnou Moravu a zneužita ve prospěch nacistické Velkoněmecké říše a Hitlera. Na Antonínku byly organizovány manifestace podporující říši, které byly spjaté s ukázkami tradic a zvyků Slovácka, které ministr Emanuel Moravec vyzdvihoval. Manifestace byly na poutním místě organizované i Kuratoriem pro výchovu mládeže a znovu bylo připomínáno, že Hitler je jediným ochráncem místní kultury a krajových zvláštností. Nutno podotknout, že němečtí vojáci za 2. světové války se dle některých pamětníků chovali k místním obyvatelům slušně, přátelsky a děti obdarovávali sladkostmi.

V kapitole jsme též zmínili údaje o religiozitě oblasti podle posledního sčítání lidí v roce 2011, které jsou taktéž rozhodujícím faktorem při slavení tradic, jež jsou spjaté s mírou slavení křesťanských svátků a obřadů. Religiozita je různorodá a odvíjí se od velikosti dané obce, města. Pohybuje se tedy mezi 36–61 %.

Stěžejní částí diplomové práce se stala druhá, třetí a čtvrtá kapitola mapující tradice od adventu do adventu. Druhá kapitola se věnovala tradicím zimního cyklu,

vyznačující se obchůzkami. Obchůzky, které ještě dnes na Ostrožsku uvidíme, jsou: na sv. Mikuláše, obchůzka chlapců na sv. Štěpána, Tří králů, Fašank, Blažeje a vynášení Moreny s příchodem jara. Největší zastoupení má dnes obchůzka na sv. Mikuláše a fašank, které jsou zastoupeny ve všech vesnicích. Fašank byl v regionu v minulosti typický tím, že se ho zúčastňovali pouze muži v kroji a tančili šavlový tanec. Dnes se mužské osazenstvo udrželo pouze v Hluku, nedalekém Strání a ve všech vesnicích Hornácka. Na Ostrožsku zcela zmizely obchůzky na sv. Lucii, sv. Barboru a obchůzky chlapců a mužů na Štědrý den před půlnoční mší.

Předkládaná diplomová práce ve třetí kapitole rozpracovává tradice od období Velikonoc, tedy přelomu zimního a jarního novoročí. V kapitole hlouběji mapujeme průběh zvyků a obřadů typických pro region, které nemají ve zbytku České republiky obdobu. Mezi hlavní zvyky regionu řadíme jízdu králů v Hluku a hody s právem. Zatímco první tradice je čistě mužskou záležitostí, druhou se baví i dívky potažmo celá vesnice. Hody se slaví povětšinou patronské a jsou doprovázeny bujarým zpěvem a tancem hodové chasy. K hodovým muzikám, jak se v regionu říká, se chodí bavit značná část místních obyvatel i přespolních.

Předposlední kapitola práce se věnuje tradicím, jež nejsou vázané na cyklus a jsou spojené s koloběhem života. Řadíme sem narození dítěte, křest, svatbu a smrt. Svatba, která je v práci popisována se v dnešní době vidí výjimečně a značně zredukována. Přestože jsou některé obřadní prvky zachovány, již chybí dialogy aktérů a svatebních řečníků. Z dochovaných zvyků můžeme jmenovat *svícu*, ve zjednodušené podobě odprošování rodičů, dohadování svatebčanů před domem, zda vpustit ženicha, nebo existenci družby, jakožto svatebního organizátora.

Závěrečná kapitola se věnuje aplikaci tématu a jejímu zařazení do Rámcového vzdělávacího programu. Téma má vyčleněný prostor ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost, konkrétně ve vzdělávacím tématu Člověk ve společnosti. Tradice a zvyky jsou též dobře uchopitelné v regionální výchově, která je obvykle složena z více vzdělávacích oblastí. V kapitole jsme uvedli konkrétní návrhy vyučovacích hodin, které mohou posloužit pro učitele základních škol na Slovácku.

Míra a intenzita slavení tradic závisí vždy na konkrétních obyvatelích, jejich aktivitě, kultuře, religiozitě či folklorní angažovanosti. Přínosem pro diplomovou práci

bylo setkání autora s jednotlivými pamětníky a obyvateli. Nemalou úlohu na tvorbě práce měla autorova dokumentace v terénu, která posloužila k přesnému zaznamenání některých tradic a zaznamenání konkrétních dialogů pro budoucí generace.

Seznam zkratek

Mj.	Mimo jiné
Sv.	Svatý
Tzv.	Takzvaně/ý
Tj.	To je
Aj.	A jiné
Dr.	Doktor
SS	Sicherheitsdienst
Ing.	Inženýr
Apod.	A podobně

Seznam použitých zdrojů

Narativní prameny

Rozhovor s:

Anastázií Minaříkovou (nar. 1932)

Marií Kubicovou (nar. 1934)

Jaroslavem Maňákem (nar. 1937)

Ludmilou Maňákovou (nar. 1938)

Ludmilou Hájkovou (nar. 1956)

Kateřinou Radochovou (nar. 1992)

Ludmilou Libosvárovou (nar. 1998)

Literatura

ČOUPEK, Jiří – PhDr. GALUŠKA, Luděk – NOVOTNÝ, Gustav, et al. *Ostrožská Nová Ves: Z dějin Nové Vsi a Chylic*. Uherské Hradiště: JOKER, 2001, 348 s.

DRÁPALA, Daniel. *Výroční obyčeje, zvyky a slavnosti*. Praha: Česká národopisná společnost, 2014. Lidová kultura v pracích dopisovatelů České národopisné společnosti, 147 s. ISBN 978-80-905273-3-1.

DVOULETÝ, Michal. *Na paletě krojů: slovácké slavnosti vína a otevřených památek Uherské Hradiště*. Uherské Hradiště: Nadace Děti-kultura-sport, 2010. ISBN 978-80-254-7930-8.

FROLEC, Václav. *Výroční obyčeje: Současný stav a proměny*. Brno: Blok, 8 svazek, 1982, 362 s.

GREGOR, Dalibor – IŠ, Josef. *Koně pro krále*. Opava: Dalibor Gregor, 2016, 151 s. ISBN 978-80-87731-12-3.

HUDEČEK, Miroslav: *Královničky*. In: *Občasník Blatničky za rok 2016*. Vydáno k obecnímu dni v dubnu 2017, 39 s.

HUDEČEK, Miroslav: *Velký mráz Blažejáky od obchůzky neodradil*. In: *Občasník Blatničky, květen 2012*, 20 s.

HÚSEK, Jan – BOHÁČ, Antonín – NIEDERLE, Lubor, et al. *Moravské Slovensko*. Boskovice: Albert, 2014, 399 s. Národopis lidu československého. ISBN 978-80-7326-249-5.

KŘÁPEK, J., et al. *Blatnice – Minulost a současnost slovácké obce*, MNV Blatnice, 1981, 231. s.

JANČÁŘ, Josef. *Hluk – nejmladší město Slovácka*. Brno: Grafia, n. p., 1970, 192 s.

JILÍK, Jiří. *Záhadná jízda králů: příběh tradice zahalené tajemstvím*. Brno: CPress, 2014, 183 s. ISBN 978-80-264-0428-6.

MAŇÁK, Ondřej. *Religionistický pohled na pouť k sv. Antonínkovi*. Olomouc, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd, 44 s. Vedoucí bakalářské práce Dušan Špiner.

NEKUDA, Vladimír, et al. *Veselsko: město Veselí nad Moravou*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1999, 590 s. Vlastivěda moravská. ISBN 80-85048-94-9.

NĚMEČKOVÁ, Jana. *Zvraty v historii poutního místa Svatý Antonínek u Blatnice v letech 1938 -1955*. Ostrava, 2017. Diplomová práce. Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra historie. 86 s.

PAVLAS, Václav et al. *Ostrožská Lhota: Minulost a současnost: [1371-2011]*. Uherské Hradiště: Ottobre 12, 2011, 533 s.

PERUTKOVÁ, Marie – Křiváková, Anna. *Od nového vína do nového vína: Blatnice pod Svatým Antonínkem*. Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.: Vydala obec Blatnice pod Svatým Antonínkem, 2014, 233 s.

PLAČKOVÁ, Marie. *Hlucká svatba*. Městská knihovna v Hluku, Město Hluk. LK Print, 2011, 70 s.

SKOPOVÁ, Kamila. *Hody, pústy, masopusty: slavíme, vaříme, zdobíme a hrajeme si celý rok podle lidových tradic*. Praha: Akropolis, 2007, 201 s. ISBN 978-80-86903-46-0.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Velikonoce: původ, zvyky, hry, pohádky, návody a náměty*. Vyd. 2. Olomouc: Rubico, 2004, 125 s. ISBN 80-7346-044-0.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Zima*. Ilustroval Jitka TLÁSKALOVÁ. Olomouc: Rubico, 2005. ISBN 80-7346-059-9.

ŠTĚRBA, Stanislav – ILIK, František. *Hody s právem kdysi a dnes, v Kunovicích, Míkovcích, Věskách, Podolí, Popovicích a Sadech (Derfli): o původu, historii, průběhu hodů, termínech a právu, aneb, co by měla vědět a umět hodová chasa*. Kunovice: Město Kunovice, 2016, 32 s. ISBN 978-80-270-0500-0.

TARCALOVÁ, Ludmila. *Hody s právem na Uherskohradištsku*. V Uherském Hradišti: Slovákcké muzeum, 2008, 224 s. ISBN 978-80-86185-69-9.

TOMEŠ, Josef – FLOREC, Václav. *Masopustní tradice*. svazek 5. Brno: Tisk, knižní výroba, n. p., závod 2, Lidová kultura a současnost. 1979, 192 s.

VÁCLAVÍK, Antonín. *Výroční obyčeje a lidové umění*. 2., upr. vyd. Luhačovice: Irena Voštová ve spolupráci s nakl. Atelier IM, 2010, 684 s. ISBN 978-80-85948-74-5.

VEČERKOVÁ, Eva. *Rok v lidových obyčejích a slavnostech: [katalog ke stejnojmenné výstavě]*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2009, 20 s. ISBN 978-80-7028-350-9.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Ilustroval Kamila SKOPOVÁ. Praha: Albatros, 2004. Oko (Albatros), 370 s. ISBN 80-00-01356-8.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015, 304 s. ISBN 978-80-243-6761-3.

Denní modlitba církve: ranní chvály, modlitba uprostřed dne, nešpory, modlitba před spaním. 4. vyd. v KN. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 1888 s. ISBN 80-7192-588-8.

Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona: (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. 10. vyd., (2. opr. vyd.). Praha: Česká biblická společnost, 2004, 1314 s. ISBN 80-85810-27-1.

Internetové zdroje

Internetový portál okobeskyd.cz: *České roráty*. [online]. [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://www.okobeskyd.cz/?p=2121>

Beer, L. Aktivita Kuratoria v létě 1943. In: *Nassmer.cz* [online]. 28. 11. 2009. [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <http://nassmer.blogspot.cz/2009/11/nedokoncena-pout-kuratoria-viii.html>

Internetový portál czso.cz: *Veřejná databáze*. [online]. [cit. 2018-02-01]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profiluzemi#w%5Bk%5D=pvw&w%5Bp%5D=&w%5Bh%5D=>

Internetový portál MIKROREGION OSTROŽSKO-VESELSKO. [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://www.ostrozsko.cz/>

Internetový portál czsveseli.cz: *ŠVP*. [online]. [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <http://czsveseli.cz/doc/22/>

Internetový portál msmt.cz: *RVP ZV 2017. pdf*, [online]. [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>

Seznam příloh

Příloha 1 – Mapa regionu Ostrožsko

Příloha 2 – Ostrožský kroj

Příloha 3 – Sraz mládeže Kuratoria na Antonínku v roce 1943

Příloha 4 – 1. neděle adventní a roráty v Blatnici p. Sv. Ant.

Příloha 5 – Mikuláš v obci Blatnička

Příloha 6 – Štěpánská koleda v Ostrožské Lhotě

Příloha 7 – Tříkrálová sbírka v Uherském Ostrohu

Příloha 8 – Obchůzka blažejáků v Blatničce

Příloha 9 – Fašank v Hluku

Příloha 10 – Fašank v Ostrožské Lhotě

Příloha 11 – Vynášení Moreny v Ostrožské Lhotě

Příloha 12 – Klepači

Příloha 13 – Pašije v Hluku

Příloha 14 – Bílá sobota v Hluku

Příloha 15 – Vzkaz před domem dívky o Velikonočním pondělí

Příloha 16 – Velikonoční obchůzka chlapců v Boršicích u Blatnice

Příloha 17 – Obchůzka královniček v Blatničce

Příloha 18 – Boží tělo v Hluku

Příloha 19 – Jízda králů v Hluku

Příloha 20 – Krojová svatba v Kyjově

Příloha 21 – Hody v Ostrožské Lhotě

Příloha 22 – Pout' u sv. Antonínka

Příloha 23 – Vyučovací část č. 1

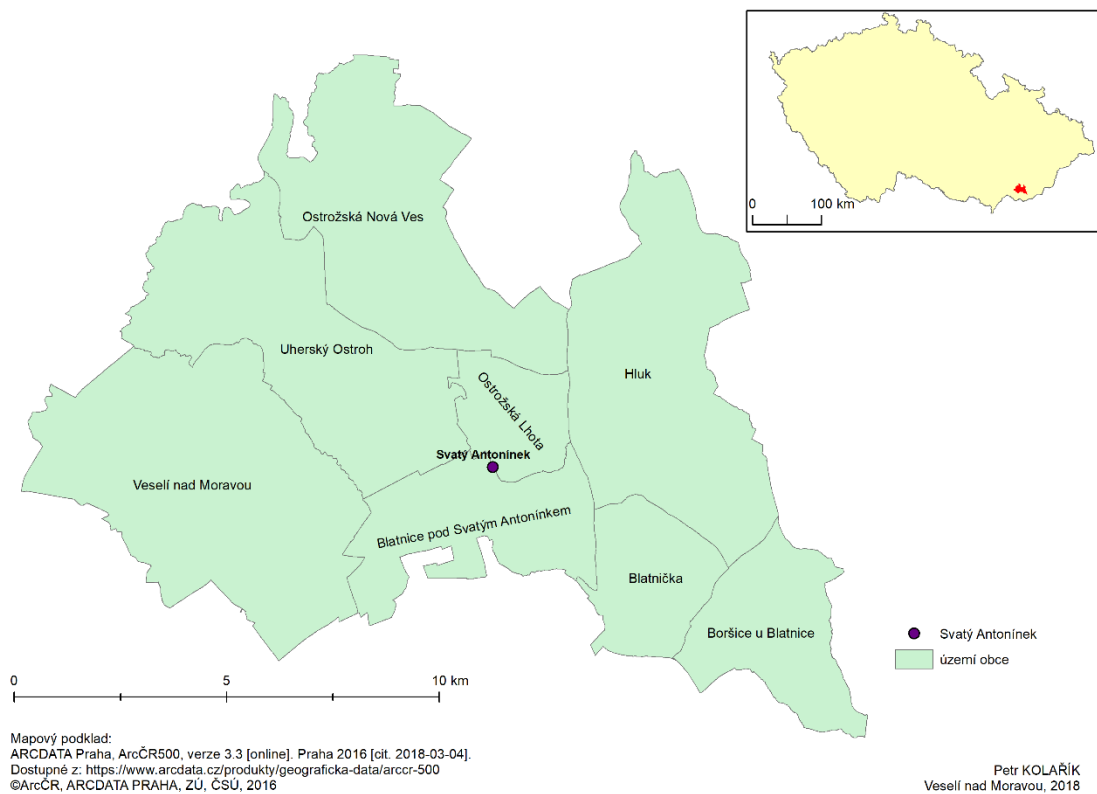
Příloha 24 – Vyučovací část č. 3

Příloha 25 – Vyučovací část č. 4

Autor fotografií v příloze 2, 9, 10, 13, 19, 21, 22, 23, 24 je Lukáš Baroň; v příloze 4 Lenka Fojtíková; v příloze 5, 8, 15, 17 autor práce; v příloze 1 Petr Kolařík; v příloze 6, 11, 12,

14, 16, 18 Štěpán Mitáček a v příloze 20 Mirek Novotný. Fotografie v příloze 7 pochází z internetových stránek www.uhostroh.farnost.cz/kralove.html a fotografie v příloze 3 z internetových stránek <http://nassmer.blogspot.cz/>. Zdrojem poslední přílohy 25 jsou internetové stránky <http://www.i-creative.cz>.

Příloha 1 – Mapa regionu Ostrožsko

Příloha 2 – Ostrožský kroj

Příloha 3 – Sraz mládeže Kuratoria na Antonínku v roce 1943

Příloha 4 – 1. neděle adventní a roráty v Blatnici pod Svatým Antonínkem

Příloha 5 – Mikuláš v obci Blatnička

Příloha 6 – Štěpánská koleda v Ostrožské Lhotě

Příloha 7 – Tříkrálová sbírka v Uherském Ostrohu

Příloha 8 – Obchůzka blažejáků v Blatničce

Příloha 9 – Fašank v Hluku

Příloha 10 – Fašank v Ostrožské Lhotě

Příloha 11 – Vynášení Moreny v Ostrožské Lhotě

Příloha 12 – Klepači

Příloha 13 – Pašije v Hluku

Příloha 14 – Bílá sobota v Hluku

Příloha 15 – Vzkaz před domem dívky o Velikonočním pondělí

Příloha 16 – Velikonoční obchůzka chlapců v Boršicích u Blatnice

Příloha 17 – Obchůzka královniček v Blatniče

Příloha 18 – Boží tělo v Hluku

Příloha 19 – Jízda králů v Hluku

Příloha 20 – Krojová svatba v Kyjově

Autor práce na krojové svatbě kamarádky v Kyjově

Příloha 21 – Hody v Ostrožské Lhotě

Příloha 22 – Pout' u sv. Antonínka

Příloha 23 – Vyučovací část č. 1

Text o hodech pro vyučujícího

V každé obci v regionu slavíme hody. Mají svou stránku světskou i církevní. Jsou to především slavnosti mladých. V každé obci mají hody svá specifika, průběh a odlišnosti, avšak základní atributy, k nimž patří tanec, zpěv, kroj a obyčejové artefakty, jsou všude stejné.

V naší obci slavíme tzv. hody s právem. Jejich specifikem je malé a velké právo. Oslavy hodů vycházely v každé obci na jiný termín, což se samozřejmě nelíbilo císařskému dvoru, neboť přicházely o pracovníky i ve vypjatých polních pracích. Snahou císaře bylo nejen přeložení slavností na klidnější období v roce, ale taktéž zabránit delšímu hodování, které odvádělo lidi od práce. Císař Josef II. tedy v roce 1786 stanovil termín posvícení (hodů) na 16. říjen, v neděli po svatém Havlovi. Do dnešních dnů se na některých místech dochovaly tzv. císařské nebo havelské hody. Přestože přišlo nařízení od samotného císaře, nesetkalo se s velkým nadšením. V praxi se stávalo, že si lidé nenechali vzít hody patronské, slavené nejbližší neděli svátku patrona kostela, a slavili tak hody dvoje. Hody jsou dodnes považovány za významnou událost, což se projevuje též bohatým jídlem, úpravami a úklidem domů nebo zvaním příbuzných.

Na hodech můžeme spatřit stárky. Dříve bývali do těchto funkcí voleni mládenci bohatších sedláků. Pořádání hodů bylo nákladné, a proto se majetnost rodin a sociální diference promítala do volby stárků. Stárkovská funkce trvala jeden rok od hodů do hodů. V současnosti se užívá označení starší a mladší stárek, pokud nemají v dané obci jen jeden stárkovský pár. Protějšky stárků jsou stárky/stárkyně a ve většině případů byly vybírány samotnými stárky. Byla to děvčata, s nimiž stárci rádi tančili, cítili k nim náklonnost nebo spolu chodili. V dnešním pojetí je nadále stárek hlavní představitel hodů, podílí se na přípravě, zajišťuje muziku, pomáhá s nacvičováním pásem tanců, svolává mládež a vše organizuje. Volba stárka se dříve konala velmi obřadnou formou, a to poslední masopustní neděli, na svátek sv. Štěpána, nebo u muziky pár týdnů před hody. Stárek se staral o průběh hodů, dbal na pořádek při tanečních zábavách, získával povolení k muzikám, zajišťoval hudbu, přivezení máje, hodovou tabuli a pití. Stárci též chodili v čele průvodů nejen na hodech, ale taktéž při církevních slavnostech.

Hlavním znakem, jenž stárek nese v rukou, je hodové právo. Jedná se o dřevěnou hůlku připomínající královské žezlo. Hůlka byla odjakživa pojena s mocí a rychtář ji nosil jako odznak hodnosti při důležitých jednáních. Tato hůlka byla propůjčována stárkům v době konání hodů. Symbolem práva býval taktěž meč, který se stal taktěž hodovou insignií – tzv. malé právo, jež je nesené v některých vesnicích mladším stárkem. Jedná se tedy o dřevěnou hůlku, pouzdro, do něhož jsou vloženy hodové artikule na pergamenové listině – co se smí při hodech dělat a jak se mají obyvatelé chovat. Tyto artikule jsou veřejně čteny stárkům před předáním od starosty.

Malé právo je již méně okázalé než právo velké. Jedná se o šavli nebo meč, který je pokryt drobným kvítím, krušpánkem, rozmarýnem nebo pár stuhami. Nenajdeme zde již žádné látky, brokáty a velkou zdobnost. Na špičce malého práva bývá zapíchnuté jablko.

Odlišné části oblečení dávají též vyniknout stárkům. Především stárky mají na hlavě bohaté čepení, ostatní dívky mají šátky tzv. *turečáky*. Dále nosí přední sukni, jež je z lepších materiálů. Stárci mají na klobouku bohatě zdobenou vonici a někdy i delší kosárky než ostatní mládenci v hodové chase.

Symbol, jenž nám oznamuje, že se v obci konají hody, je máj. Máj je jehličnatý strom, který je zbaven kůry a je ponechána pouze špička stromu, jež je zdobena krepovými květinami. V některých vesnicích bývá metr pod špičkou spuštěn ozdobený věnec. Máj stojí na důstojném místě, obvykle v centru obce, nebo bývá v místě konání hodové zábavy. Zvláště cenná byla špička stromu a znamenalo potupu pro vesnici, když ji někdo ukradl či pořezal celý strom. Dodnes členové hodové chasy proto máj v době hodů přes noc hlídají. Bez máje nejsou hody, a když se stane, že se některé ze sousedních vesnic podaří máj shodit, musí hodová chasa postavit máj nový.

Skupinová práce – luštění slov

J M Á	M Á J
V Á P R O	P R Á V O
C H S A A	C H A S A
K E R Á S T	S T Á R E K
A T S S T A R O	S T A R O S T A
N O D E M I Ž	D E M I Ž O N
T R O P A N	P A T R O N

Mladší a starší starkovský pár se svými atributy.

Stárky oblékají honosnější ornátové sukně a na hlavě nosí čepení.

Stárce mají kolem klobouku zelený asparát, šátek v nohavicích a smí nosit hodové právo.

Příloha 24 – Vyučovací část č. 3

Didaktická hra: Otázky a odpovědi

Jízda králů v Hluku se v současnosti jezdí jedenkrát za tři roky počátkem července.

V minulosti se ovšem jezdila v měsíci? _____ (květnu)

Kromě Hluku se jízda králů jezdí i ve třech dalších vesnicích. Kterých?

_____ (Vlčnov, Kunovice, Skoronice)

Ve Vlčnově jezdí jízdu králů pouze mládenci, kteří mají _____ let. (18)

Čím se liší výzdoba koně v Hluku od ostatních vesnic, kde pořádají jízdu?

_____ (velkým srdcem na hrudi koně)

Jak se říká období v květnu, kdy probíhá jízda králů ve Vlčnově? _____ (letnice)

Proč má král oblečený v dívčím kroji v ústech růži? _____ (aby nepromluvil a neprozradil, že je muž)

Vedle krále jezdí také dva chlapci v dívčím kroji. Jak se jim říká? _____ (pážata)

Chlapci v Hluku mají při jízdě v čizmách zapíchnuté? _____ (dřevěné kopí, prapor)

Chlapci křičí na své známé i na ostatní lidi humorné? _____ (vyvolávky)

Z kterého roku pochází první písemná zmínka o jízdě králů v Hluku? _____ (1865)

Pověst vypráví o bitvě z doby česko-uherských válek, při níž poražený uherský král utíkal v přestrojení. Jak se uherský král jmenoval? _____ (Matyáš Korvín)

Nad kterým panovníkem měl být poražen Matyáš Korvín? _____ (Jiří z Poděbrad)

Práce ve skupinách – poznej části kroje

1 čepení

2 obojek

3 kordula s rukávy

4 fěrtúšek

5 čížmy

6 klobouk s kosárky

7 košula – dudovica

8 hodové právo

9 kordula

10 čížmy

Text o masopustu pro učitele

Masopustní průvody můžeme vidět ve většině evropských zemích. Slovo masopust je složenina dvou slov – maso a půst a vyjadřuje následující období – postní dobu, která byla charakteristická střídmostí v jídle a nebyly žádné zábavy a radovánky. Toto období začíná Popeleční středou a končí Velikonocemi. Hlavním znakem masopustu v ČR jsou obchůzky v maskám různých postav za doprovodu hudby. V našem regionu se masopustu říká fašank. Tradice vznikla velmi dávno, původ nejspíše sahá až do dob pohanských. Při průvodech bývají parodovány různé postavy, řemesla nebo svatba. Nejrozšířenější maskou se stal medvěd. Průvod prochází vesnicí a jednotlivé postavy tančí s obyvateli, kteří otevřou a pohostí masopustní koledníky (fašankáře). Večer bývala pochovávána basa, což symbolizovalo, že na nějaký čas nebude zábava a tanec.

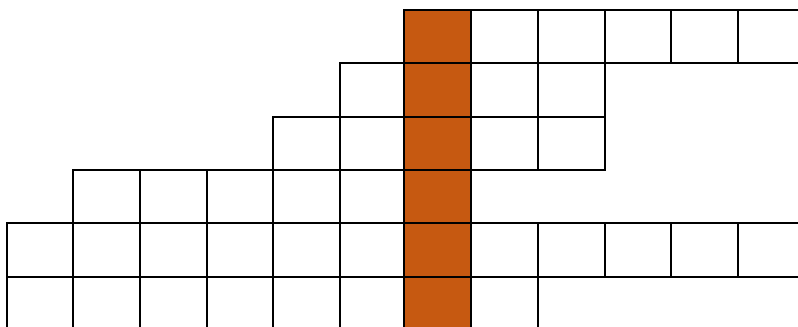
Pracovní list k masopustu

Vybarvi a napiš o jaké masky na obrázku se jedná?

Tajenka: V našem regionu se masopustu říká? _____

1. Krakonoš ve známé pohádce měl v ústech?
2. Jaké jídlo obsahuje v názvu tradice, o které si dnes vyprávíme?
3. Jaká postava rozveselovala královskou rodinu?
4. Při masopustu bývá často parodována...?
5. Jakými svátky končí postní doba?
6. Typickým znakem masopustu jsou v ČR masopustní...?

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Ondřej Maňák
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Pavel Kopeček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Kulturní tradice regionu Ostrožsko
Název v angličtině:	Cultural traditions of the region Ostrožsko
Anotace práce:	Diplomová práce se snaží zachytit tradice regionu Ostrožsko, jejich historii, slavení v minulosti i současné době. V práci se také zaměřujeme na specifika regionu a zařazení tradic do procesu vyučování.
Klíčová slova:	Region Ostrožsko, tradice, kultura, historie, současnost
Anotace v angličtině:	The diploma thesis captures the traditions of Ostrožsko region, their history and celebrations in the past and nowadays. We also focus on the specifics of the region and the inclusion of the traditions in the teaching process.
Klíčová slova v angličtině:	Region of Ostrožsko, traditions, culture, history, present
Přílohy vázané v práci:	Fotografie součástí práce.
Rozsah práce:	82
Jazyk práce:	český jazyk